

Skolgården

En förutsättning för lek?

Namn:

Adam Dellbratt
Mattias Wendéus

Program:

Grundlärare i fritidshem

Uppsats/Examensarbete: 15 hp
Kurs: LRXA1G Y 21 Självständigt arbete för lärare i fritidshem
Nivå: Grundnivå
Termin/år: HT/2021
Handledare: Kristina Thorshag
Examinator: Åsa Whalström Smith
Nyckelord: Utemiljö, Lek, Genus

Abstract

The purpose of the study was to study two different leisure centers and their schoolyards. The purpose was also to study how the employees were making prerequisites for children to play in the schoolyard. We also wanted to observe how the children did play and see if there were any similarities or differences to the schoolyards in what was available for the children in their schoolyards.

The method that we were using during this study was an ethnographic study with observations protocol regarding the schoolyards and how the children did play with each other. We also wanted to make sure that we interviewed the employees to get their view on their schoolyard and their view on how the children were playing with each other. Our interviews were semi structured so that we could guide the interview with upcoming questions.

The result of this study showed that the prerequisites were different from each schoolyard. Schoolyard 1 had less space for each child making it difficult for the employees to fulfill their objectives and the children had a hard time finding space to where they should play. They often moved their activities outside the schoolyard to find space for the children to play. The other schoolyard number 2 did have a larger space for each child in their schoolyard. They also had a forest included in the schoolyard and more open spaces for the children to play.

Förord

Att skriva examensuppsatsen tycker vi har varit det mest utmanande men samtidigt det mest givande momentet under hela utbildningen. Vi båda brinner för leken som uppstår ute på skolgården och hur skolgården är utformad, därför var valet för ämnet för studien givet för oss båda. Det finns ett antal personer som vi skulle vilja tacka som har betytt extra för oss längs vägen fram till färdigskrivet dokument. Först och främst skulle vi vilja tacka de intervjupersoner som har ställt upp under intervjuerna och möjliggjort en del av uppsatsen. Ett tack även till skolorna, vårdnadshavare och elever som tillåtit oss att genomföra våra observationer på skolgårdarna. Vi vill även passa på att tacka vår handledare Kristina Thorshag som bidragit med konstruktiv kritik, förnuftiga, kreativa idéer längs vägen och stöttat oss vid svåra beslut och situationer. Vi vill även tacka oss själva för väl genomfört uppsatsarbete, för varandras stöd, uppmuntran i både med och motgång samt för alla trevliga samtal längs vägen.

November 2021

Adam Dellbratt & Mattias Wendéus

Innehållsförteckning

FÖRORD	1
INNEHÅLLSFÖRTECKNING.....	1
1. INLEDNING	1
2. BAKGRUND	2
2.1 CENTRALA BEGREPP	3
2.2 SYFTE.....	3
3. TIDIGARE FORSKNING	4
3.1 UTEMILJÖ	4
3.2 SOCIALT SAMSPEL	5
3.3 GENUS.....	7
4. TEORETISK ANKNYTNING.....	8
5. METOD	9
5.1 ETISKA ÖVERVÄGANDEN.....	9
5.2 URVAL	9
5.2.1 Observationer.....	9
5.2.2 Intervjuer.....	10
5.2.3 Genomförandet av studien	10
6 RESULTAT	11
6.1 OBSERVATIONER.....	11
6.1.1 Utemiljöns förutsättningar och utformning.....	11
6.1.2 Lek i utemiljön.....	14
6.1.3 Pedagogers agerande i leken och utemiljön	15
6.2 INTERVJUER	16
6.2.1 Utemiljön/Lek.....	16
6.2.2 Främjandet av leken i utemiljön	17
6.2.3 Förutsättningar för utemiljön	18
6.2.4 Utveckling av utemiljön.....	19
7. ANALYS.....	20
7.1 DEN MATERIELLT UPPFATTADE SKOLGÅRDEN.....	20
7.2 DEN FÖRESTÄLLDA SKOLGÅRDEN	21
7.3 DEN LEVDA SKOLGÅRDEN.....	21
8. DISKUSSION.....	23
8.1 FÖRUTSÄTTNINGAR OCH UTEMILJÖ	23
8.2 LEK I UTEMILJÖN.....	24
8.3 FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR LÄRARE I FRITIDSHEM	26
8.4 METODDISKUSSION	27
8.5 SLUTDISKUSSION	28
REFERENSLISTA.....	29
BILAGOR.....	31
BILAGA 1	31
BILAGA 2	35
BILAGA 3	38

1. Inledning

På en promenad genom centrala Göteborg vid lunchtid gåendes förbi en skolgård där massvis av elever trängdes på en liten asfaltsyta. Diskussioner formades kring hur olika förutsättningar präglar barns lek och utrymme i en skolvärld där Lgr11, läroplan för grundskola, förskola och fritidshem (2019) framhäver vikten av en jämlik skolgång. Hur är det möjligt att ge elever lika förutsättningar för utveckling och lärande i olika miljöer?

I den här slumpmässiga observationen i ett soligt Göteborg föddes idén om skolgårdens utformning som grundidé till examensarbetet. Utomhusmiljön är en viktig arena på skolgården för elevers sociala lärande genom olika lekar och aktiviteter. Intresset kring lek och utemiljö växte efter diskussioner om hur olika våra egna skolgården är utformade. Vi är intresserade av att studera hur dessa olikheter ter sig på skolgårdarna och hur det påverkar leken samt hur pedagogerna anpassar verksamheten utefter den befintliga miljön. De studerade skolgårdarna skiljer sig åt då den enas utemiljö består mestadels av asfalt och den andra skolgårdens miljö består av grönområden med tillhörande skogsparti.

2. Bakgrund

Forskningen visar på att den fysiska omgivningen har en stor betydelse för barns utveckling samt hur miljön omkring på flera sätt främjar barns lek, lärande och hälsa (SCB, 2018).

SCB (2018) har genom sin rapport tillsammans med Boverket kommit fram till att ett rimligt mått på friytan det vill säga där barnen själva kan leka utomhus motsvarar ungefär 30 kvadratmeter per barn i grundskolan. Rapporten som Statistiska Centralbyrån tagit fram från (2018) visar dock att den totala storleken på en friyta bör motsvara minst 3000 kvadratmeter.

- Ungefär fyra av tio barn har tillgång till en yta som är mindre än 30 kvadratmeter.
- Den genomsnittliga ytan för hela landet per barn är knappt 45 kvadratmeter, vilket i sin tur motsvarar ungefär tre parkeringsplatser.
- Utvecklingen går mot en minskning då snittet på kvadratmeter har sjunkit med knappt fyra kvadratmeter per elev.
- I hela landet finns det ungefär 63 000 barn som har ytor som är mindre än 3000 kvadratmeter på deras skolgårdar (SCB, 2018)

SCB (2018) har i rapporten tagit fram tre markklasser som utgör skolgårdarna i deras rapport tillsammans med Boverket. Den första gruppen namnges som *Hårdjord mark* och definieras som artificiell anlagd mark som saknar vegetation. Det kan vara asfalterad mark, grusplaner, konstgräs eller andra gummiunderlag. Den andra gruppen namnges som *Grönyta* och definieras som alla typer av gröna ytor som bygger upp den samlade grönstrukturen, öppna gräsytor och buskbelagda ytor. Den tredje och sista gruppen namnges som *Övrig mark* och definieras som flera olika typer av markslag och kan till exempel vara vegetation som är lös. Här kan mark med hårt slitage finnas med som tillfälligt försvunnit under undersökningstillfället. Även berg och vatten ingår i denna grupp av mark.

Grahn (2007) beskriver hur barndomen tar hand om barnets potential. Kroppen, känslor och intellektet bör få utrymme och plats under barndomen. Därför är det viktigt att det finns sådant som väcker barnets engagemang och intresse för att barnet ska nå sin fulla potential. Grahn (2007) förklarar vidare kring de olika zonerna kring en förskola/skolans utemiljö där bland annat lekbaser finns med som ofta är ett centrum där flera lekar uppstår och involverar många barn. Det finns även platser för lugn och ro som ofta är vid sidan om de heta, dynamiska zonerna där barnen kan vara för sig själva eller prata en stund. Han pratar även om de platser som innefattar fantasilekar till exempel skogspartier eller buskage där det ofta finns material som pinnar, kottar med mera som inbjuder till kreativa lekar. Det finns också en zon som Grahn (2007) kallar för anhalter som syftar till platser där barnen kan till exempel bevara nedgrävda hemligheter kring ett buskage, platserna är ofta undangömda och privata för eleverna.

Grahn (2007) förklarar även att gårdarna fungerar som bäst när det finns möjligheter för barnen att skapa egna lekbaser och flertalet anhalter. På gården bör det finnas natur, helst i form av träd som buskage. En alltför idélös skolgård tenderar till att inte ge samma

möjligheter för lek bland barnen. En gård där barnen behöver konkurrera med varandra om platser och material leder ofta till konflikter och utstötande i sociala situationer och lekar.

2.1 Centrala begrepp

I studien har vi valt ut fyra begrepp som är centrala för studien. Dessa begrepp genomsyrar arbetet och tidigare forskningen. Vi har valt att använda dessa begrepp på detta sätt som nedanför följer.

Utemiljö - Utemiljön ses i studien som ett "frirum" där barnen kan vara mer självständiga än inomhus och skapa sina egna rum och sociala sammanhang samt upprätthålla barnkulturella uttryck som lekar (Naturvårdsverket, 2011).

Lek – Leken i denna studie ses som att beteenden, aktiviteter och processer som eleverna själva initierar, kontrollerar eller struktureras av eleverna själva (Björklid, 2005).

Genus – Genusbegreppet ses i denna studie som ett begrepp för att förstå hur kön skapas i sociala situationer och för att förstå normer i fritidshemmets verksamhet (Dahl, 2011).

Sociala rum - Sociala rum i denna studie ses som platser på skolgården där elever möts i olika sammanhang för lek och kommunikation (Rönnlund, 2015).

2.2 Syfte

Syftet med studien är att studera två olika fritidshem och dess utemiljöer samt hur personalen arbetar för att skapa förutsättningar för lek i utemiljön. Vi vill även observera elevernas lek som uppstår i utemiljön för att se om det finns likheter eller olikheter på fritidshemmen beroende på vilken typ av utemiljö som finns tillgänglig. De forskningsfrågorna som skall undersökas under studien är:

- Hur ser förutsättningarna ut för lek i utemiljön?
- Hur ser leken ut för eleverna i olika utemiljöer?
- Vilka förutsättningar anser lärare i fritidshem att utemiljö ska innehålla?

3. Tidigare forskning

Studiens huvudfokus är utemiljön och dess utformning. Skolgårdar är utformade på olika sätt och används olika beroende på hur pedagogerna och eleverna upplever skolgården. Utemiljön är en plats där eleverna spenderar mycket tid, framför allt i de yngre åldrarna och utemiljön är därför en av skolans viktigaste mötesplatser för socialt samspel och interaktion. Den tidigare forskningen har delats in i tre huvudområden *Utemiljö och dess utformning*, *Socialt samspel*, och *genus*. Tre viktiga områden för vår studie som ringar in den komplexa mötesplatsen som kallas för skolgården.

3.1 Utemiljö

Rönnlund (2015) lyfter skolgården som en social arena och tre perspektiv för hur en skolgård uppfattas. Artikeln "Skolgården som socialt rum" av Rönnlund (2015) har utgångspunkten elevperspektivet på skolgårdar och dess användning. Rönnlund (2015) har beskrivit och analyserat elevers egna uppfattningar och upplevelser av sin utemiljö. Analysen utgår ifrån den franska filosofen Henri Lefebvres teori om produktionen av rum. Artikeln framhåller tre olika uppfattningar av skolgården, *Den materiellt uppfattade skolgården*, handlar om hur eleverna såg på sin skolgård och hur de talade om den. Till exempel så pratade eleverna om stora och lilla fotbollsplanen. Den materiella delen av artikeln var således elevernas uppfattade rumslighet av skolgården Rönnlund (2015). *Den föreställda skolgården*, här upplever eleverna skolgården som ett rum för aktiviteter. Eleverna förväntas vara aktiva särskilt i de yngre åldrarna och skolgården är designad för aktivitet. De yngre eleverna hade också en tydlig syn på att när de blir äldre och går i femte klass och sjätte klass så minskar aktiviteten och man "hänger" mest. Alltså finns det en förväntning på eleverna hur de ska vara och agera på skolgården menar Rönnlund (2015). *Den levda skolgården*, beskriver elevernas skolgård som de använder den. Till exempel så säger några elever i femman att de vid skateramperna mest "chillar" och pratar istället för att åka skateboard. Det är många av skolgårdens ytor som eleverna har gjort om till sina platser, det framgår tydligt vilka grupper som använder vilka platser som visar att specifika platser är viktiga för relationsskapande (Rönnlund, 2015). Sammanfattningsvis att det är så eleverna framställer ett socialt rum med tydliga gränser och förväntningar.

I artikeln "Skogen som lekplats" beskrivs ett större projekt med hjälp av en analys av en etnografisk studie. Projektet har sin utgångspunkt i det barndomssociologiska fältet, artikeln vilar mot att materiell omgivning spelar roll för barns lek menar (Änggård, 2008).

Änggård (2008) tar upp några väsentliga begrepp i texten som är *meningserbjudande*, *miljö erbjudande* och *invitationen till handling*. Metoden som har använts är observationer över hur en förskoleklass på en ur-och-skur förskola använder skogen som lektrum. Observationerna fångar lek i alla dess former, de allra yngsta leker mycket mamma-pappa-barn och andra vardagslekar med inspiration från hemmet och förskolan. Materialet i skogen som stubbar och formen på grenar används ofta efter utseende till exempel så var stubben ofta en spis. Materialet förändras hela tiden, en gren som nästan går av får en helt annan karaktär, till exempel ett fiskespö för att den helt plötsligt passar som det Änggård (2008). En annan viktig aspekt av observationen är barnens kommunikation och förhandlande om leken och dess natur, i artikeln beskrivs det som att leken har två steg. Det första steget handlar om att sätta ramarna och komma överens om hur leken ska gå till och vad dess innehåll ska vara. Den andra delen är själva leken, det märks ofta tydligt när barnen byter fas, då föreställer de rösten och utför lekhandlingar (Änggård 2008).

Ekvall (2012) beskriver i sin forskningsöversikt att utomhuspedagogik handlar om ett förhållningssätt som har syftet till ett lärande i samspel mellan upplevelse och reflektion som är grundat på konkreta erfarenheter i autentiska situationer. Ekvall (2012) lyfter fram att forskningen visar på att utomhusvistelse kan hjälpa elever med svårigheter i sociala sammanhang. Det finns studier som visar på att elever med ADHD som lekte i gröna områden påvisade mildare symptom än elever som lekte på anlagda utomhusmiljöer som lekplatser. En annan studie visade på att tjugo minuter i en park är tillräckligt för visa på en ökad koncentrationsförmåga hos elever mellan 7–12 år diagnostiserade med ADHD.

Naturvårdsverket (2011) beskriver att utemiljön ofta ses som ett "frirum" där barnen kan vara mer självständiga än inomhus och skapa sina egna rum och sociala sammanhang samt upprätthålla barnkulturella uttryck som lekar. Naturvårdsverket (2011) påpekar även att generellt sett så har barn nuförtiden mindre tid till spontana former av kontakt med naturen i vardagen eftersom andra planerade aktiviteter, transporter eller lekar tar större plats. Förklaringarna är många men några är till exempel att barns rörelsefrihet i sin egen närmiljö har blivit mindre och att barn i högre utsträckning är beroende av vuxnas närvaro och för att transportera sig till kompisar eller andra aktiviteter.

Björklid (2005) förklarar i sin studie vad hon menar med den pedagogiska miljön som innefattar såväl den fysiska utformningen samt tillhörande material. Den innefattar även samspelet mellan barn och vuxna och mellan barn. Det som miljön är att den sänder ut budskap om vad som förväntas ske i den pedagogiska verksamheten, därför bör den vara utformad på så sätt att den stimulerar, utmanar och underlättar för barns lärande.

3.2 Socialt samspel

Artikeln "Jag har oftast ingen att leka med: Social exkludering på fritidshem" är skriven av (Lago och Elvstrand, 2019). Artikeln tar upp ett viktigt ämne angående fritidshemmets uppdrag. Lago och Elvstrand (2019) utgångspunkt med artikeln är att belysa arbetet på fritidshemmet kring sociala relationer före, efter och på lov dagar. Författarna beskriver även elevernas upplevelser kring kompisskap, lek. Det betonas i artikeln att eleverna tycker det är viktigt att fritidshemstiden skall vara lustfylld snarare än prestationsbaserat som skolan.

Lago och Elvstrand (2019) beskriver att studiens syfte är att synliggöra på vilket sätt elever exkluderar varandra i sociala relationer. De lyfter frågan om vad fritidshemmet bidrar med i kontexten till att social exkludering möjliggörs bland elever i verksamheten. De fortsätter vidare genom att beskriva att det svenska fritidshemmet är styrt av läroplanen Lgr 11 till skillnad från andra internationella program som oftast benämns som "afterschool". Deras val av metod i artikeln bygger på ett fältarbete som utkristalliseras genom etnografiska observationer av verksamheten samt olika typer av informella möten och samtal med eleverna på fritidshemmet. Lago och Elvstrand (2019) lyfter fram analysarbetet som handlar om några stycken avgränsade händelser där exkluderande handlingar har observerats. De beskriver sitt resultat genom tre framkomna begrepp från analysen. Dessa tre begrepp är *villkorat deltagande*, *osynliggörande* och *avvisade handlingar*. Författarna kunde bland annat se att en bidragande orsak till att elever osynliggörs är att fritidshemmet bedriver aktiviteter där det i större utsträckning är frivilligt att delta. Lago och Elvstrand (2019) menar även att med styrda aktiviteter kan lärare i fritidshem på så sätt skydda redan utsatta elever vilket de menar blir svårare i aktiviteter där eleverna själva får styra.

Dahl (2011) beskriver begreppet praktikgemenskaper som innebär ett sammanhang där människan genom processer kan erfara världen och med sitt engagemang finna

praktikgemenskapen meningsfull. En praktikgemenskap kan liknas vid en slags mötesplats där olika människor deltar, erfar och förhandlar kring gemensamma idéer, relationer, engagemang, kunskap, konkurrens, makt och hjälpsamhet. Praktikgemenskapernas syfte är att upprätthålla närmare relationer av ömsesidigt engagemang runt gemensamma aktiviteter. Dahl (2011) redovisar även att inom praktikgemenskaperna så finns det olika dimensioner i tillhörandet av en praktikgemenskap. En sådan dimension är engagemang som även kan översättas till gemensamma intressen som eleverna delar med varandra inom praktikgemenskaper. En annan dimension som tas upp är ömsesidigt engagemang mellan eleverna. Med hjälp av ett gemensamt engagemang skapar eleverna värden och normer inom praktikgemenskapen och på så sätt skapar de även sätt att förhålla sig till varandra genom kommunikation. En annan dimension som nämns av Dahl (2011) handlar om föreställningar som handlar om tillhörigheten i praktikgemenskapen där olika berättelser om personer eller aktiviteter som kommer till uttryck utåt gentemot andra utanför praktikgemenskapen.

Dahl (2011) betonar även att barn ägnar mycket tid till att få tillträde till eller att försvara sina interaktiva områden eller deras interaktionsområde. Detta kan vara en anledning till att det kan vara svårt att få tillträde till olika lekgrupper eftersom barnen försvarar sin pågående lek inför andra barn. Forskningen visar på att det kan vara bra med olika typer av tillträdesritualer eller signaler för att få tillträde till sammanhang, detta då för att förhindra missförstånd och konflikter mellan elever.

Björklid (2005) lyfter att i den nuvarande läroplanen Lgr 11 (2019) ses leken som ett verktyg för lärande inom skolan. Vidare skriver Björklid (2005) att i leken bearbetar barnen intryck och erfarenheter samt kommunicerar tillsammans med andra. Barn upptäcker även sina egna förmågor och intressen genom leken. Leken kan även bidra till att barnen utvecklas socialt, känslomässigt, motoriskt och intellektuellt.

Wrethander (2011) beskriver inneslutning och uteslutning som två sidor av samma mynt, det vill säga att båda sidor existerar parallellt. Uteslutning används som en negativ konsekvens eller som ett redskap för att skapa gemenskap. När uteslutning ur en gemenskap är negativ så blir inneslutningen ur samma gemenskap en positiv kraft. I barns relationsprojekt till exempel i en ny klass, så hör det till att barn etablerar nya relationer. Det ingår också att försöka upprätthålla och förankra existerande relationer, men också att ta avstånd från och bryta upp med specifika barn.

Wrethander (2011) beskriver det individualpsykologiska perspektivet som bakgrund och individens karaktär som olika orsaker som förklarar dåligt och aggressiva beteenden. Ur detta perspektiv föddes den även idag mest etablerade definitionen av mobbning som begrepp. Wrethander (2011) menar att i stället för att se det traditionella individualpsykologiska perspektivet på relationsarbete i skola där mobbning och trakasserier ses som ett problem med ett eller flera barn som per definition medvetet kränker andra eller avsiktligt gör dem illa. Så i stället lutar sig Wrethander (2011) mot den sociokulturella teorin och barns relationsarbete och skolan och fritids ses som en social arena. Den sociokulturella teorin förstås som att problematiska situationer uppstår av den omgivning och de gruppammansättningar som barn utsätts för och hur inneslutning är önskvärd och därför skapas uteslutning som en baksida. Barnens tillvaro lever och förändras efter hur barn och vuxna alla delar samma eller en specifik arena där olika kamratkulturer och sociala sammanhang uppstår och ska hanteras och passas in.

3.3 Genus

Lundberg och Werner (2016) förklarar hur könet präglar barns uppväxt redan från födsel. Utifrån kläder, leksaker och färger följer även vilka olika kroppsdelar som ska täckas, vilka kroppsliga kapaciteter som uppmuntras av omgivningen samt vilka relationer som barnet förväntas ingå i. De menar även att om barnet inte ser ut eller beter sig enligt de förväntningar som kommer med ett tilldelat kön uppstår det många gånger förvirring. Lundberg och Werner (2016) nämner att genus och kön används både som en sorteringsprincip för människor i olika kulturella, sociala, biologiska och politiska fenomen och även som ett analytiskt begrepp för att kunna se olika mönster och meningar.

Genusperspektivet beskrivs av Dahl (2011) som väsentligt inom samspelet mellan elever i olika sociala sammanhang och för att kunna förstå hur normer som "manligt" och "kvinnligt" samt hur kön konstrueras i sociala sammanhang. Själva genusbegreppet kan förklaras genom olika nivåer menar (Dahl, 2011). Nivåerna är uppdelade i symboliska, individuella och strukturella. Den symboliska nivån innebär föreställningar och normer om kön som kan rymmas inom olika kamratgrupper eller institutioner i samhället. På den strukturella nivån skapas och synliggörs hur olika genusbegrepp hålls levande i samhället eller olika institutioner. Detta kan ske till exempel genom barns lek genom olika manliga och kvinnliga ideal eller att den fysiska miljön vänder sig till flickor eller pojkar. Individuella nivån beskriver hur individen själv formar och skapar sin egen identitet genom att förhålla sig till de symboliska och strukturella nivåerna.

Skillnader i hur pojkar och flickor leker inomhus kontra utomhus beskrivs i Petrovic och Lindvalls (2011) studie. Studien visade att pojkarna oftast befann sig i byggrummet och konstruerade eller lekte med olika fordon. Flickornas lek handlade ofta om olika familjelekar och omhändertagandet var något som genomsyrades av leken eller skapade med hjälp av pärlor. När pojkarna och flickorna var utomhus så lekte de oftast tillsammans där de åtog sig olika roller och använde sig av material som fanns i naturen. De beskriver att naturen ger många fler möjligheter till spontana upptäckter som på så sätt bryter sociala sammansättningar och normer som finns, detta gör att flickor och pojkars lek blir mer likvärdig.

4. Teoretisk anknytning

Studiens teoretiska anknytning tar utgångspunkt i Henri Lefebvres teori kring produktionen av det sociala rummet. Henri Lefebvre är filosof och skriver i *The Social Production Of Space* (1991) att rum är socialt producerat, han menar att syftet med rummet har ändrats genom historien. Lefebvre visar på att det finns ett spänningsfält mellan den materiella, den mentala och den sociala dimensionen vilka samverkar tillsammans för att synliggöra produktionen av det sociala rummet. Teorin utvecklades ursprungligen som kritik av kapitalismen. Som en vidareutveckling av Marx teoretiserande av historiska produktionsätt beskriver Lefebvres teori hur varje produktionsätt har en rumslighet. Han menar att rummet produceras på ett specifikt historiskt sätt och historien i sig har genomgått olika perioder av rumsligheter. Lefebvre talar i termer om revolution och för att åstadkomma detta krävs det att ny rumslighet tillkommer där villkoren för det vardagliga livet blir större (Lefebvre, 1991).

Dimension 1 - Spatial practice –Den första dimensionen i Lefebvres teori beskrivs som den materiella som är sammansatta mönster och platser med sociala aktiviteter. Dessa rum finns i det vardagliga livet i hemmet, på skolan, på arbetet eller på gatan.

Dimension 2 - Representations of space - Den andra dimensionen i Lefebvres teori beskrivs som den mentala och handlar om hur rummet är uttänkt av ingenjörer, arkitekter, designers, ritningar och kartor. Detta rum är ett system av koder och tecken som används för att organisera.

Dimension 3 - Representational spaces - Den tredje och sista dimensionen beskrivs som den sociala dimensionen i Lefebvres teori och motsvarar rum som är präglade av fantasin och kreativiteten dit personer söker sig för att beskriva alternativa rum i samhället.

Rönnlund (2015) gör en tolkning av Henri Lefebvres teori i artikeln *Skolgården som socialt rum* där hon använder andra namn på dimensionerna än vad Lefebvre gör i grundteorin. Dessa dimensioner är även de som vi valt använda i denna studie. Rönnlund (2015) beskriver dimensionerna som *Den materiellt uppfattade skolgården*, *Den föreställda skolgården* och *Den levda skolgården*. Rönnlund (2015) menar att människans totala existentiella rum är både konkreta och subjektiva på samma gång och innehåller handlingar vi gör, erfarenheter av livet samt människans känslor. Samt att skolgården emellertid ses som ett socialt rum där läroplaner, måldokument, arkitekter, skolpolitiker och lärare har institutionella och sociala förväntningar. Rönnlund (2015) menar att eleverna påverkar sina egna rum genom att gå emot det strukturella tänkta användandet av rummet. Där av är inte *materiellt, föreställda och levda* statiska dimensioner utan dynamiska beroende av vem som använder rummen.

I denna studie kommer teorin användas för att analysera det resultat som studien påvisat genom observationer på de olika skolgårdarna och de intervjuer som genomförts med personal från skolgårdarna för studien med utgångspunkt från Rönnlunds (2015) tolkningar av Lefebvres dimensioner i teorin om rum.

5. Metod

Vi har valt att göra en etnografisk studie. En etnografisk studie syftar till att studera den sociala miljön Nylén (2005). Empirin som framkommer utifrån en etnografisk studie kan bestå av naturliga dialoger, forskarens egna erfarenheter eller intervjuer. Nylén (2005) beskriver att en etnografisk studies empiriredovisning kan handla om en strukturerad helhet där forskarens egna erfarenheter tillsammans med empirin bejakar forskarens kreativitet och empirins mångfald. En etnografisk studies empiri redovisas genom analys av vardagliga samtal och socialt samspel. I denna studie så används både observationer och intervjuer.

5.1 Etiska överväganden

Informationskravet - De personer som berörs av studien behöver få reda på syftet med studien och att deras deltagande är frivilligt och att de medverkande kan avbryta sin medverkan när som helst under studien. Uppgifterna som lämnas under studiens tid kommer inte att användas till något annat syfte än till studiens syfte.

Samtyckeskravet - Medverkande har rätten att bestämma över sin medverkan i studien. När en uppgiftslämnare och undersökningsdeltagare deltar aktivt ska ett samtycke alltid inhämtas av vederbörande. Om medverkande i studien vill avbryta sin medverkan får de inte utsättas för påtryckningar eller någon form av påverkan.

Konfidentialitetskravet - När det gäller personer och uppgifter som används i studien ska personuppgifterna förvaras så att inte obehöriga kan ta del av dessa. Personerna som deltar i studien ska inte kunna identifieras av någon.

Nyttjandekravet - De uppgifter som samlas in under studien kring enskilda personer får bara användas i forskningsändamål. (Vetenskapsrådet, 2017)

5.2 Urval

För att uppfylla syftet med studien har ett urval gjorts. Urvalet till intervjuerna är baserat på olika professioner inom fritidshemmet. I studien kommer det genomföras två intervjuer på varje fritidshem med pedagoger med professionen lärare i fritidshem. Studien kommer även genomföra en intervju med en resurspedagog på varje fritidshem då resurspedagogerna är en stor del av personalstyrkan på fritidshemmen då det ofta saknas utbildade lärare i fritidshem. Det är två fritidshem som kommer vara i fokus under studien och där intervjuer och observationer kommer ske. Dessa fritidshem är utvalda på grund av hur deras utemiljöer är utformade och hur förutsättningar ser ut på de olika fritidshemmen.

5.2.1 Observationer

Den metod som kommer användas för observationerna är icke-deltagande observationer av elevernas lek och utemiljön. Bryman (2018) beskriver icke-deltagande observationer där observatören iakttar men inte deltar i det som händer i miljön. Observationsmetoden lämpar sig bäst vid observationen av miljön där eleverna befinner sig. En ostrukturerad observation har använts vid observationerna av eleverna. Dessa observationer är mer slumpmässigt tagna i både val av elever och miljö detta för att kunna studera beteenden precis som Bryman (2018) förklarar och som oftast används vid en icke-deltagande observation.

5.2.2 Intervjuer

Metoden för intervjuerna för studien kommer vara semistrukturerade intervjuer där forskaren har en lista över specifika ämnen som ska beröras under intervjun som kallas för en intervjuguide. Dock har intervjupersonen en stor frihet att utforma svaren på sitt eget sätt genom intervjun. Frågorna i intervjuguiden behöver inte komma i samma ordning utan kan ställas ut efter hur samtalet formas (Bryman, 2018)

5.2.3 Genomförandet av studien

Studien inleddes med att undersöka vilken tidigare forskning som fanns på området och om det är möjligt att genomföra vår tanke och ingångsvinkel eller om det redan är gjort snarlika studier. Det finns flera forskningsprojekt inom det valda området dock kommer studien att bidra till forskningsfältet med en infallsvinkel som inte tidigare är gjord. Arbetet fortskred med en grundligare genomgång av tidigare forskning och litteratur för teoretisk anknytning.

Arbetet med studien inleddes med att kontakt togs med båda skolorna för att få samtycke från föräldrar så vi sedan kunde påbörja observationerna på fritidshemmen. Samtyckesdokument skickades ut och därefter genomfördes de första observationer av pedagogerna, eleverna och utemiljön för att sedan fortsätta med sammanställningar av den insamlade data. Veckorna efter så har arbetet med intervjuer fortgått och därefter har materialet transkriberats.

Framåt i studien så ägnades det mycket tid till att sammanställa allt material från olika dokument till examensuppgiftens huvuddokument.Handledaren har hjälpt oss i arbetat på resultatet för studien och kommit fram till en struktur som passar studien väldigt bra. Studiens diskussionsdel har visat på väldigt intressanta diskussionsfrågor och ämnen som tas upp i diskussionskapitlet. Slutligen så slutade processen med att tänka efter vilken typ av undersökning som skulle kunna göras framöver inom detta område. Det som saknas i denna studie är elevperspektivet som hade varit intressant men dock räckte inte tidsramen till för denna studie. Det hade också varit spännande med fler jämförelsestudier kring skolgårdar och deras förutsättningar från andra områden i Sverige.

6 Resultat

I detta kapitel ska studiens resultat redovisas. Observationer har genomförts på två skolgårdar i Västsverige med olika förutsättningar. Den första delen i kapitlet är utvalda delar från observationerna av skolgårdarna. Den andra delen är redovisning av intervjuerna med personal från de olika skolgårdarna. Ett noggrant urval har gjorts i vilka citat vi valt att använda i redovisningen för att dels få med åsikter och tankar från båda skolgårdarna.

6.1 Observationer

Observationerna kommer att redovisas utifrån studiens observationsprotokoll och de kategorier som fanns med för att göra en tydlig övergång från protokoll till dokument. Observationerna framställs objektivt och tydligt genom att vi påvisar vilken skolgård observationen har ägt rum på. Nedan följer det protokoll som vi använt oss av vid observationerna. Fråga 1, 2 och 3 behandlas under rubriken *utemiljöns förutsättningar och utformning 6.1.1*. Fråga 4 och 5 behandlas under rubriken *Lek i utemiljön 6.1.2*. Fråga 6 behandlas under rubriken *Pedagogers agerande i leken och utemiljön 6.1.3*.

1. Observera utemiljöns utformning på de olika skolorna, vad finns tillgängligt för eleverna?
2. Vilka möjligheter finns med utemiljön utifrån våra observationer?
3. Vilka möjliga hinder ser vi utifrån våra observationer
4. Observera elevernas lek i utemiljön, var leker eleverna? På vilka platser leker eleverna?
5. Är det någon skillnad på hur vart pojkar och flickor leker? Är det någon skillnad på hur flickor och pojkar leker?
6. Observera pedagogers agerande i leken och utemiljön, hur använder sig pedagogerna utemiljön för att skapa förutsättningar för lek?

6.1.1 Utemiljöns förutsättningar och utformning

I studiens bakgrund beskriver vi SCB:s rapport från (2018) som visar på att den fysiska omgivningen spelar stor betydelse för barns utveckling samt att miljön främjar både lek, lärande och hälsan hos barn (SCB, 2018).

I rapporten kommer det fram att ungefär bara fyra av tio barn har tillgång till en yta som är mindre än trettio kvadratmeter. I denna studie visar det sig att det skiljer sig stort mellan skolgårdarna som vi observerat. På skolgård 1 har bara eleverna tillgång till 10 kvadratmeter var medan på skolgård 2 har eleverna tillgång till 68 kvadratmeter vardera. I våra observationer kan vi också visa på att det inte alltid kanske är fördelaktigt att ha en stor skolgård samt att det kan vara problematiskt att ha en mindre skolgård.

I studien gjord av SCB (2018) togs det även fram tre markklasser som definierar underlaget på skolgården. Hårdgjord mark, Grönyta och Övrig mark. I denna studie visade även observationerna skillnader på hur skolgårdarna var uppbyggda och vilka förutsättningar som fanns att tillgå. Till exempel så hade skolgård 1 övervägande asfalt som underlag medan skolgård 2 hade större grönytor och dessutom tillgång till en skog på skolgården.

Observation av Skolgård 1

Se bilaga 1

Total friyta - 2000 kvadratmeter

Per elev - 10 kvadratmeter

Grönområden

Skolgård 1 har minimalt med grönområdet, och saknar helt gräsyta. Det finns ett par små områden med konstgräs. Det finns knappt några träd och de träd som finns är planterade och ännu inte stora och starka nog för att kunna klättra i. Utanför skolgården så finns det en gräsyta med lite buskar. Att inte ha gräsyta på skolgården är ett hinder i utemiljön eftersom inte alla elever får gå utanför skolgården utan att en pedagog är närvarande. Gräsytan utanför skolgården inbjuder inte heller till lek mer än att det skulle kunna gå att organisera aktiviteter och styrda lekar då det är en öppen yta.

Asfaltsområden

Asfalt är det som dominerar skolgårdens yta, uppskattningsvis så täcks 70–80 % av skolgården av asfalt. Eleverna erbjuds cyklar som är en populär aktivitet. Det finns ett bollplank med en basketkorg som används sporadiskt. Det finns också några bänkar som mest används av pedagogerna för att vila på. Det finns gott om king-out planer som används ganska mycket. Skolgården går som ett tunt U runt förskolans gård och på ena sidan så cyklar man och där finns majoriteten av klätterredskapen. På andra sidan av förskolans gård är en öppen yta som sällan används, det finns två kingplaner annars inte så mycket mer. Här sker också väldigt sällan någon lek, det är mer en transportsträcka.

Klätterställningar

Möjligheterna till klättring är relativt goda, det finns en större klätterställning på gården och en mindre klätterställning. Den mindre har sand runt och är populär bland de yngsta eleverna. Det finns också en mindre hinderbana där man kan gå armgång och balansera. Utanför skolans område finns ett stort klätternät på den allmänna lekplatsen. Det är en populär plats på skolgården bland alla åldrar även om det oftast är de äldre eleverna som är där. De yngre behöver oftast ha med sig en vuxen vilket återigen är ett hinder för eleverna.

Spelytor

På skolgård 1 så finns det fyra mindre "kingplaner" men ingen yta för något annat spel. Ute på den allmänna lekplatsen så finns två större kingplaner som är mycket populära och en multiplan där det främst spelas fotboll men finns möjlighet även för bandy och basket. Noterbart är att fotbollsplanen ligger utanför skolans område och därför har alla eleverna inte tillgång till den och på eftermiddagarna så har alla områdets barn rätt att vara på fotbollsplanen då den inte tillhör skolans område.

Sandlådor

Sandlådor finns det tre på skolgård 1 en ganska stor som är den som används mest och ligger mest attraktivt för eleverna. Sen finns det en liten 1,5*1,5 m som aldrig används och som det dessutom börjar växa ogräs i. Sen finns det ett stort område där det är sand främst för att det ska vara mjukt att ramla. Här i finns det "snurrsaker" som eleverna kan snurra i därför är eleverna sällan i och leker i sanden. Snurrsakerna kan ses som ett hinder för de som vill leka i sanden då det också bjuder in till annan lek. Samtidigt som det är en möjlighet för annan lek

där sanden i sin tur blir ett hinder för dem som bara vill snurra och leka annat än att leka i sanden.

Materialförråd

Skolgård 1 har tre materialförråd. ett för cyklar, ett för övriga uteleksaker avsett för de yngre eleverna eller för skolgården med sandleksaker, bollar, styltor med mera. Det sista förrådet är ett förråd som är mer tänkt för de äldre eleverna med utesaker att främst ha på den allmänna lekplatsen. I detta förråd var det också tänkt att det egentligen skulle vara ett utlåningssystem som eleverna höll i men det blev aldrig av. Detta blir också ett hinder eftersom nu kommer inte sakerna ut och förrådet är oftast låst.

Sammanfattning möjligheter och hinder

Det största hindret på skolgård 1 sitt begränsade område. Eftersom eleverna måste vara utanför skolans område för att hitta ytor att leka på så begränsar det i det avseendet att de yngre eleverna måste ha med sig en pedagog för att utnyttja hela området. En ytterligare begränsning för fritids är att bostadsområdets barn också har rätt till den allmänna lekplatsen vilket gör det svårt att bedriva en verksamhet där. Även om skolgården är begränsad i sin utformning så finns det fortfarande möjligheter på skolområdet en av de största möjligheterna är den delen av skolgården som knappt används av eleverna där man har möjlighet att skapa en plats utformad för eleverna.

Observation av Skolgård 2

Se bilaga 2

Total friyta - 20 600 kvadratmeter

Per elev - 68 kvadratmeter

Grönområden

Skolgård 2 har stora ytor av grönområden med tillhörande buskar, växter samt träd något som ses som en möjlighet för utemiljön. Vid ett stort grönområde har eleverna tillgång till hästboxar som brukar vara ett populärt alternativ på raster och fritids främst för de yngre eleverna och flickorna på skolan. De yngre eleverna har även tillgång till en slinga skog som går längs med skolans gräns, där är det väldigt populärt att bygga kojor och personalen anordnar olika tipspromenader för eleverna i detta område. Det finns även en fotbollsplan med gräs som underlag, denna plan används både till fotboll och för större lekar som inkluderar många elever på fritids. De äldre eleverna på skolan har tillgång till skolans skog som är väldigt rymlig och är ett populärt område för fantasilekar, kojbygge och dunkgömmen. Vid denna skog ligger även en stor kulle som används mestadels till Capture the flag leken eller pulkaåkning på vintern, något som är väldigt populärt bland eleverna. De äldre eleverna har även flertalet träd på sin del av skolgården vilket ger bra skydd mot solen under sommaren och skapar en lummigare skolgård.

Asfaltsområden

Skolans del som består av asfalt finns främst närmast skolans byggnad. Det finns även en stor aktivitetsplan med jorden som mittpunkt där många av skolans rastaktiviteter sker och där främst de yngre eleverna spelar fotboll. Skolan har även tillgång till en grusplan som ligger bredvid asfalten samt gräsplanen. Här finns det två fotbollsmål och det är främst de äldre eleverna som spelar på denna plan. Den används även på fritids för större lekar.

Klätterställningar

Skolan har tillgång till flera klätterställningar och gungor. Vid de yngre elevernas del av skolgården så finns det flertalet gungor och ett klättertorn som de använder väldigt ofta. Det finns två stora klätterställningar som är belägna bredvid skogen och kullen där de äldre eleverna ofta befinner sig. Denna plats är populär att använda och det är en plats att komma undan lite från de andra eleverna som leker eller spelar olika spel på de andra ytorna på skolgården.

Spelytor

Skolans stora spelytor finns på den del där de yngre eleverna huserar. På den sidan av skolgården finns det tillgång till pressiplaner, längdhoppsgröp, 60 meters bana, en stor asfaltsplan, sten sax påse leken, samt två fotbollsplaner. De äldre eleverna har på sin sida tillgång till flera pressiplaner, en tennisplan, pingisbord samt schack och tre i rad.

Sandlådor

Det finns fyra sandlådor på skolgården. Två finns vid de yngre elevernas del av skolgården. Där finns även klätterställningar och gungor. De äldre eleverna har även de tillgång till sandlådor där det också finns gungor och klätterställningar. De yngre eleverna arbetar mer med redskap i sandlådan, det vill säga konstruktion eller fantasilekar. De äldre eleverna använder sandlådorna främst för andra lekar som vem kan hoppa längst med gungorna till exempel.

Materialförråd

Skolgården har tillgång till två materialförråd. Det ena förrådet finns placerat där de äldre eleverna huserar. I detta förråd finns det allt från bollar till material som är till för olika lekar. Populäraste materialet bland eleverna är bollar av olika slag som används till pressispel, basket, fotboll eller andra bollrelaterade lekar. I detta förråd finns det även material för friluftsliv som används flitigt på fritids av elever och personal. Det andra förrådet som är nytt och som inte finns på bilden är på andra sidan av skolgården där de yngre elever huserar. I detta förråd finns det samma saker som hos de äldre, dock finns det mer material för lek i sandlådorna som hinkar, spadar, bilar bland annat. Fritids har även tillgång till idrotts material som finns tillgängligt i anslutning vid idrottshallen.

Sammanfattning möjligheter och hinder

Möjligheterna är större än hindren på skolgård 2 med tanke på skolans utformning och tillgång till skogsparti och flertalet möjligheter för utövandet av grovmotoriska grundformer samt stor plats för varje elev att röra sig på. De hinder som finns på skolgården är främst uppdelningen av skolgården som pedagogerna gjort mellan de olika avdelningarna vilket resulterar i mindre utbud för eleverna på de olika avdelningarna.

6.1.2 Lek i utemiljön

Skolgård 1

Det är fotbollsplanen som domineras av de äldre eleverna vilket gör det svårt för de yngre att nyttja området. Oftast handlar det om vem som först kommer till ett specifikt område eller en plats som sedan tar makten. Det finns ingen tydlig uppdelning mellan fritidsavdelningarna men för att få gå till "stora gården" krävs det att en vuxen är närvarande.

Skolgården i sig är liten till ytan vilket gör att det är många elever på skolgården samtidigt som konkurrerar om ytorna som finns. Detta leder ofta till konflikter mellan eleverna då det är svårt att hitta egna platser och sammanhang i leken.

Tydliga mönster syntes i hur pojkar och flickor lekte på skolgården och hur de delade upp sig kring olika aktiviteter och nyttjade områden på olika sätt. Det var ett likvärdigt antal flickor och pojkar leka i sandlådan. Dock så var det väldigt olika inriktning i leken. Pojkarna lekte mer i sandlådan och byggde vägar, tunnlar och hämtade vatten för att bygga sin värld. Flickorna använde mer sanden för att bygga eller skapa rekvisita till sin kiosk i form av tårter och mat av sand. Även pengar skapades i form av blad och stenar. Det fanns också en stor skillnad på hur eleverna använde sig av samma material i sandlådan till exempel eller hur olika bollar användes på olika sätt beroende på vilket kön eleven hade.

Skolgård 2

Skolgården är uppdelad på mitten utifrån de två olika fritidsavdelningarna vilket skapar ett visst utbud på varje avdelning. Utbudet varierar beroende på vilket fritidshem du går på och hur gammal du är. Om eleverna vill gå över till det andra området behöver de prata med en vuxen först eller att en vuxen följer med. Flertalet områden på skolgården ägs av eleverna själva där de bestämmer vilka som får delta och hur reglerna och förhållningssättet ska vara. På dessa platser kunde det även uppstå konflikter mellan de som ägde området och de som ville ta del av området. Eleverna visade på svårigheter i att samsas om ett lek område och vill helst ha det för sig själva och sina vänner som är med i leken. Eleverna inne och utslöt varandra beroende på relationer till varandra, gemensamma intressen och det sammanhanget som de befann sig i.

De yngre eleverna behövde vänta på material för att kunna skapa lek och sammanhang mellan varandra. Deras tilldelade del av skolgården är väldigt öppen med stora ytor och få områden med klättermöjligheter och fantasilek vilket gör att eleverna har svårt att hitta egna sammanhang för lek utan pedagogernas hjälp. De äldre eleverna har bättre förutsättningar för klättring och fantasilek då den delen av skolgården har närheten till skogen, klätterställningar och andra spontana ytor där eleverna kan skapa mindre rum på skolgården utan att de vuxna behöver skapa sammanhang.

Det var pojkarna som dominerade bollspelandet bland eleverna på olika platser på skolgården. I skogen på skolgården hade pojkarna ofta fartfyllda lekar samt bland klätterställningarna så var det mer fartfyllda och riskabla lekar. Flickorna ägnade sig mest åt hopprep, leka häst, leka kiosk i skogen eller gunga.

6.1.3 Pedagogers agerande i leken och utemiljön

Skolgård 1

Eftersom skolgården är liten så kunde det lätt se ut som att det var fullt av aktivitet och att pedagogerna inte "behövde" hjälpa eleverna i lekar. Det var många elever som hade behövt stöttning både i det relationella och med hjälp att hitta ett sammanhang och något att göra. Skolgårdens begränsade yta ledde till en inaktivitet hos pedagogerna. Utifrån observationerna tycktes pedagogerna ha en bra översikt från sin plats och därför inte behövde röra på sig nämnvärt och se och lyssna in vad som hände runt om på skolgården.

Skolgård 2

Under observationerna arbetade inte pedagogerna förebyggande genom att delta i lekar bland eleverna utan agerade vid tillfällen då konflikter uppstått. De var även ganska stillastående på skolgården även om leken pågick överallt. Fåtalet pedagoger rörde sig mellan eleverna och deras lekar samt visade sitt intresse, de få gånger pedagogerna var aktiva var vid organiserade lekar som var planerade. De flesta pedagogerna var upptagna med att övervaka vart eleverna var, möta upp vårdnadshavare eller checka ut elever som skulle gå hem för dagen.

Pedagogerna hade förväntningar på att eleverna generellt skulle klara av att skapa egna lekar och sammanhang under tiden på fritids. Fåtalet pedagoger initierar lekar eller plockar fram material till eleverna. Under observationerna var pedagogerna ofta upptagna med administrativt arbete. Pedagogerna agerade även utefter vad som hände på skolgården. Det vill säga om någon elev hamnade i konflikt så agerade först då pedagogen i stället för att arbeta förebyggande och stötta eleverna i lekar och situationer.

6.2 Intervjuer

Avsikten med intervjuerna var att ta reda på personalens syn på sin utemiljö, vad personalen såg som nackdelar och fördelar med den. Intervjuernas avsikt var även att ta reda på hur personalen arbetade kring leken på skolgårdarna och hur personalen såg på leken bland eleverna på skolgårdarna. Intervjupersonerna är uppdelade efter olika nummer för att kunna se vilken skola som personen representerar vilket är intressant då skolgårdens miljöer och utformning skiljer sig åt. På skolgård 1 är intervjuperson 1,2 och 3 representerade och från skolgård 2 är intervjupersoner 4,5 och 6 representerade. Utifrån intervjuguiden och intervjuerna med personalen så formulerades rubrikerna för att kunna sammanfatta och redovisa resultatet från intervjuerna på ett tydligt sätt.

1. På vilka platser i utemiljön leker eleverna mest aktivt?
2. Ser du någon skillnad på pojkar och flickors lek, och plats?
3. Hur arbetar ni för att främja leken?
4. Hur arbetar ni för att utveckla utemiljön?
5. Vilka hinder ser du med utemiljön?
6. Vilka möjligheter ser du med utemiljön?
7. Vilken typ av stöttning får ni från rektorn för att främja utemiljön?

6.2.1 Utemiljön/Lek

Förutsättningar för lek ser väldigt olika ut på de båda skolgårdarna men ändå finns det stora likheter i att eleverna leker mycket på egen hand med få lärarledda aktiviteter på fritids. I intervjuerna från skolgård 1 så framkommer det att skolgården är alldeles för trångbodd och pedagogerna hävdar att skolgårdens utformning skapar stora svårigheter för eleverna att kunna leka, och då framför allt rollekar och springlekar.

(3) *“skolgården tyvärr skulle jag vilja säga inbjuder inte mycket till rollek”*

Citatet är ett genomgående tema från skolgård 1 där det helt enkelt inte finns plats för att kunna bedriva en bra och lekfull verksamhet. På skolgård 2 däremot så finns det gott om utrymme både med skog och öppna ytor. De öppna ytorna används sällan av eleverna till

annat än bollspel men i skogen är eleverna som mest aktiva i sin lek med bra förutsättningar för rollek.

(5) "Dom leker mest aktivt i skogen skulle jag säga, det är ju en bra plats att klättra i träd och bygga koja. Alltså gröna miljöer där det finns gräs och träd och buskar, även på klätterställningar och gungorna där leker dom mest på sådana ställen än på öppna ytor om det inte är organiserat för lek"

På frågan om pojkar och flickor leker olika i utemiljön så ser pedagogerna en skillnad mellan pojkar och flickors lek. Pojkarna ägnar sig i större utsträckning åt bollsporter och främst fotboll medan flickorna leker mer rollekar som hästhoppning, affär och kojbygge. Det är de största "motpolerna" och anmärkningsvärt är att fotbollen domineras så stort av pojkar. Vidare så uppmärksammar personalen på båda skolgårdarna att eleverna för det mesta och i det mesta leker mycket i blandade konstellationer. I jagelekar, pantgömmen och andra springlekar så är det alltså väldigt blandat när det kommer till kön här styr mer intresse och vilka lekar som är populära för tillfället.

Sammanfattningsvis så vittnar personalen på båda skolorna om att utomhus så är det majoriteten av tiden väldigt fritt vad eleverna vill göra. Alla pedagogerna är överens om att det inte erbjuds några styrda aktiviteter i någon större utsträckning som hade kunnat hjälpa eleverna som har svårt med det fria. Den stora skillnaden mellan skolgårdarna är hur eleverna leker och var de leker. Här visar intervjuerna att förutsättningarna spelar roll, där skolgård 2 har skogen som sin största lekyta för rollekar medan skolgård 1 har svårt att få till de lekarna som det ser ut just nu. Här domineras i stället leken i de klätterställningar som finns, i sandlådan och på cyklarna och självklart fotbollen som är en stor aktivitet på båda skolgårdarna.

6.2.2 Främjandet av leken i utemiljön

Pedagogerna på båda skolorna svarar att de i liten utsträckning håller i styrda aktiviteter för eleverna. Det viktigaste enligt pedagogerna är att finnas i närheten kring leken, uppmärksamma om någon är ledsen och utanför eller om en lek går överstyr.

(5) "Jag tänker att man är en närvarande pedagog genom att man dit man är där och betraktar vad gör ni, hur går det till, funkar det bra alltså att man är med man finns i närheten och stöttar det där tycker jag är främja leken, det är inte alltid man behöver leda en lek, eeh och så klarar dom av och leka den själva så kan man uppmuntra det också"

På skolgård 2 som det här citatet kommer ifrån så säger pedagogerna att det är svårt att täcka alla ytor och framför allt i skogen, något som både kan vara bra och dåligt för leken. Pedagog (5) säger att det är viktigt att uppmuntra eleverna till att kunna leka själva när det fungerar också påvisar en tilltro till elevernas förmåga att leka och ta ansvar. På skolgård 1 så är utrymmet återigen ett stort problem men pedagogerna har möjlighet att gå utanför skolområdet något som de försöker arbeta med. Konversationer med eleverna är viktiga anser pedagogerna och hjälpa eleverna var de kan leka vad och försöka tipsa om lekar och platser. Samtidigt svarar pedagog (1) så här om hur man främjar leken.

(1) "Det är väl något som i alla fall jag hade velat jobba mer med, att kunna erbjuda förslag och exempel på vad de skulle kunna leka mer på fritids"

Pedagogerna ser alltså ett behov av att bli bättre på att hjälpa till i leken. En annan pedagog på skolgård 1 som har arbetat längre på skolan säger att de brukar jobba med lekgrupper vissa perioder under skoltiden. Ett par veckor i början av terminen så brukar de på första rasten under skoltid ha fasta aktiviteter i fasta grupper. Något som pedagogen tycker fungerar bra och som följer med in på fritids också.

(3) "Lekgrupper, för att främja leken överhuvudtaget, för att tänka att blanda grupper, blanda tjejer och killar det spelar ingen roll. Det är också ett sätt att visa alternativ för att inte bara snöa in på fotbollsplan. Då har vi styrt, ni spelar king, ni hoppar hopprep."

På båda skolgårdarna så är ett annat sätt att främja leken att plocka fram nytt material eller hjälpa till att skapa material i form av till exempel hästhinder, nya saker till sandlådan eller skapa något som eleverna efterfrågar. På skolgård 1 så har man byggt en bensinpump som har hängts upp på en vägg för cyklarna.

Sammanfattningsvis så visade intervjuerna att det finns en stor variation på fritidshemmet i hur främjandet av leken går till. Det fanns olika uppfattningar om vad främjade innebar och hur pedagogen agerar i rollen som pedagog. Det visade också en viss osäkerhet i hur man ska jobba med leken, och en uttrycklig önskan var att arbeta mer med det på fritids i framtiden.

6.2.3 Förutsättningar för utemiljön

Förutsättningarna i utemiljön har en stor påverkan för hur leken ter sig, vi har tidigare redovisat för till exempel skogens betydelse för leken på skolgård 2. På skolgård 1 så påverkar platsbristen leken negativt. Pedagogerna anser inte att ytorna är tillräckliga för att ge eleverna bra förutsättningar för stimulerande lek.

(1) "Det är som att de tvingas ha lekar på ställen som egentligen är tänkt att användas för andra saker. Som till exempel att man ställer upp och leker mitt där cykelbanan är för att det inte finns någon asfalt att leka den här leken någon annanstans".

Eleverna springer på varandra och det finns små möjligheter att utvecklas i leken, det finns också starka aktiviteter som är bundna till specifika platser. Som i citatet här så tycks cykelns framfart äga ett större mandat till ytan än vad annan lek gör. På samma sätt gäller vid fotbollsplanen där det aldrig skulle komma på fråga att leka något annat än just fotboll på den ytan. Annat tycks det vara i sandlådan där det mesta är accepterat. Personalen på Skolgård 1 anser att skolgården är alldeles för liten och att det är det största hindret i utemiljön som påverkar leken. Skolgård 2 har gott om plats och bra förutsättningar för att skapa lek i naturen och skolgården.

(5) "Vi har bra förutsättningar skulle jag säga, vi har ytor asfalterade, vi har gräsytor, vi har skog, vi har sandlådor och gungor och klätterställningar alltså tycker vi har bra förutsättningar eeh berg och kullar har vi också så att den här oregelbundna miljöerna där man tränar motorik och balans och dom sakerna"

Elevernas förutsättningar är alltså bra för leken som sådan på skolgård 2. Enligt pedagogerna är det bemanningen som utgör ett hinder. Skolgården upplevs som för stor i förhållandet till antalet pedagoger. Pedagogerna upplever också att skolans verksamhet och specifika elever

upptar väldigt mycket av pedagogernas tid som egentligen skulle kunna läggas på fritidshemmet.

(6) "Det tas för mycket tid av pedagoger som ska vara ute på fritids till andra saker det kan jag tycka, det kan gälla vara med andra elever som har behov av det och då kan det va att inte blir tillräckligt förutsättningar för elever att man kan vara delaktig i leken"

En konsekvens av personalbrist har blivit att man har tvingats dela av skolgården, något som skapar ett hinder som egentligen inte finns menar pedagogerna. Personalen på Skolgård 2 har helt enkelt svårt att räkna till för att skapa bra förutsättningar för en trygg och bra utemiljö som bjuder in till lek.

6.2.4 Utveckling av utemiljön

Pengar, tid och resurser anser personalen på båda skolgårdarna är nyckeln till utvecklingen av utemiljön. På skolgård 1 så finns det inte så mycket att göra på skolgården i sig, den är vad den är. Däremot så öppnar rektorn upp för en större investering som delvis ska gå till fritids och delvis rörelsesatsning. Det har också på skolgård 1 anställts yngre lärare i fritidshem med nya ambitioner och drivkraft både vad det gäller pengar och engagemang.

(1) "Nu har vi fått lite pengar till att köpa in material av våran chef, och det kommer underlätta. Det känns som att hon ändå är villig att lyssna på det. Det vi skulle göra eller få mer är ju tid och ah, där vi kan sitta ner och planera upp hur vi ska använda skolgården på bästa sätt."

Planeringstiden som kanske egentligen borde vara det lättaste och minst kostsamma att ordna tycks ändå vara svårt. På skolgård 1 tycker man inte att man får tid att sitta ner tillsammans och planera upp för utemiljön och fritidsverksamheten. På skolgård 2 så är man väldigt nöjda med skolgårdens utformning i stort och det man saknar här är också tid och mer personal.

(4) "Ah men vi har väldigt mycket tycker jag. Vi har väldigt stor och fin skolgård så det är väl bara ekonomin som sätter stopp för det, hur mycket vi kan göra"

(6) "Planering, planering oftast typ se vad eleverna, vad dom leker med mest, vad som är aktuellt, vad som behövs ah rådfråga med rektorn vad som behövs köpas in, köpa in material, vilka aktiviteter som främjar lek alltså vad som främjar lärandet så kan man hitta på vad som det står, jag skulle nog säga mest på planeringar."

Ett ytterligare problem för skolgård 1 är att skolan inte äger lekplatsen utanför skolans område, vilket gör att personalen inte får ändra något. Det gör det svårt att utveckla miljön och personalen känner sig bakbunden av kommunen.

2) "Ja där, är det ju kommunen som styr den. Så där får vi absolut väldigt svårt att få till det vi vill. Och att det tar väldigt lång tid, om man har något så tar det många steg som ska gås igenom innan det kommer fram."

Avslutningsvis så visar det sig efter intervjuerna att det egentligen är ganska små medel som krävs för att utveckla utemiljön. Den viktigaste åtgärden är tid att organisera sig.

7. Analys

I analysen har vi utgått från Henri Lefebvres rumsteori men har valt att använda oss av Rönnlund (2015) och hennes kategorier från artikeln vid skapandet av de kategorierna för analysdelen i studien. Rönnlunds (2015) kategorier som använts i hennes artikel är således *den materiellt uppfattande skolgården*, *den föreställda skolgården* och *den levda skolgården*. Rönnlund poängterar i hennes artikel att hennes kategorier är oberoende av varandra och att den ena kategorin inte utesluter den andra utan att de överlappar varandra (Rönnlund, 2015).

7.1 Den materiellt uppfattade skolgården

Den materiellt uppfattade skolgården eller dimension 1 av skolgården beskriver Rönnlund (2015) som det vardagligt uppfattade rummet, det vill säga hur utemiljön uppfattas vid första ögonkastet utan djupare analys. I studien har vi valt att koppla dimension 1 till personalens syn på skolgården. Skolgård 1 uppfattas som liten och trång av alla intervjuade och även observatören är av samma uppfattning. Personalen önskar framför allt större ytor för att sprida eleverna och de upplever att om man är ute med en mindre grupp så minskar konflikterna och eleverna tycks leka bättre. Många konflikter uppstår på skolgård 1 på grund av platsbristen och att elevernas lekar går in i varandra för att de inte har någon egen lektyta, det sociala rummet är svårt för eleverna att äga själva. På skolgård 2 däremot så upplever personalen att det finns gott om ytor att leka på men att utbudet av klätterställningar finns det för lite av. Björklid (2005) menar att det materiella måste samspela mellan elever och utemiljön och vara inbjudande för att stimulera till lek. På skolgård 2 som har mycket öppna ytor utan något inbjudande material så krävs det mycket av eleverna att själva hitta något meningsskapande. Personalen har bra förutsättningar för att skapa lek åt och styrda aktiviteter åt eleverna. Lago och Elvstrand (2019) hävdar att ett bra sätt att skydda de eleverna som ofta hamnar utanför eller har svårt att delta i lekar som eleverna själva styr är genom att personalen håller i styrda aktiviteter. Samtidigt så hämmar man elevernas identitetsskapande arbete och deras relationella arbete inom gruppen genom att i för stor utsträckning skapa lekar och aktiviteter i en styrd lärarledd aktivitet. Elevernas egen förmåga får då inte komma fram och missar då värdefull kunskap i form av att få pröva och upptäcka sina egna förmågor i relationsskapande. Wrethander (2011) framhåller inneslutning och uteslutning som något viktigt i barns relationsskapande, med det menar hon att om alla får vara med så blir det bara en ytlig relation. Relationer bygger på djup och samhörighet där elevernas engagemang och lika intressen innebär en stark allians där barn med mindre intresse behöver uteslutas för att leken och relationen ska bibehålla en stark känsla av meningsfullhet.

Personalen på båda skolorna hade en klar bild av vad som behövdes för att skolgården ska bli mer levande och lekfull. På Skolgård 1 så var det större ytor som behövdes för eleverna. På skolgård 2 så upplevs skolgården som för stor för den personalstyrkan man har. Personalen "tvingas" begränsa skolgårdens ytor för att man upplever att man inte har uppsikt på eleverna om man släpper dem fria på hela skolgården. Personalen på skolgård 2 upplever att de behöver ha mer personal ute för att kunna bedriva den verksamheten som man önskar. Alltså ser pedagogerna på skolgård 1 en större brist i den materiella dimensionen än Skolgård 2 vars pedagoger är ganska nöjda med skolgårdens rum men där de ser en problematik i bemanningen.

7.2 Den föreställda skolgården

Rönnlund (2015) beskriver den föreställda skolgården som ett rum med färdiga designade aktivitetsrum där personalen hade tydliga förväntningar på att eleverna skulle vara fysiskt aktiva och kunna springa, hoppa, snurra och gunga. Vår studie visade tydliga skillnader i utformningen av skolgården och hur olika förutsättningarna såg ut för både elever och pedagoger. Naturvårdsverket (2011) beskriver utemiljön som ett "frirum" där barnen kan vara självständiga och skapa sina egna rum och sociala sammanhang. De poängterar även att barn numera ofta inte har tid och rum för spontana aktiviteter och rörelsefrihet då vuxen närvaron har blivit större och fler planerade aktiviteter i barnens liv. Pedagogerna på de olika skolgårdarna har olika uppfattningar kring deras skolgård och dess förutsättningar. På skolgård 1 så är personalen övervägande överens om att ett mindre utrymme skapar konflikter och ger barnen mindre plats för spontana lekar. På skolgård 2 är personalen överens om att utrymmet finns för eleverna men att pedagogerna inte har tilltron till eleverna och istället avgränsar utrymmet för elevernas lek ute på skolgården som i sig är stor och rymlig. Grahn (2007) menar på att skolgårdarna som fungerar på bästa sätt ger möjligheter för barnen att skapa sina egna lekbaser med flertalet anhalter, det bör finnas helst natur i form av träd, gräs och buskage. Grahn (2007) menar att en alltför idélös skolgård ger inte samma förutsättningar för leken och en mindre skolgård tenderar till att barnen behöver konkurrera om platser som ofta leder till konflikter i sociala situationer. På skolgård 1 så behöver eleverna konkurrera med dels utrymmet på skolgården, dels kring de olika färdigställda materialen som klätterställningar eller andra lekområden. Pedagogerna på skolgård 1 menar på att de behöver förflytta verksamheten utanför skolgården för att kunna skapa lekar. Samtidigt är ytan utanför skolgården ägd av kommunen vilket skapar ett problem då andra barn som inte är på fritids har tillgång till dessa ytor på fritidstiden.

Grahn (2007) tar även upp fantasileken som en viktig del som sker i skogspartier där det bjuder in till kreativa lekar med material från skogen. På skolgård 2 finns förutsättningar för fantasilek då skolgården har en egen skog till sitt förfogande. Något som pedagogerna lyfter som ett av de områdena som används mest flitigt av eleverna. Kojbyggen är något som förekommer mycket i skogspartiet men det är även ett parti som skapar en del konflikter mellan eleverna då det inte finns material för att täcka alla elevers behov av byggandet. Vilket även Dahl (2011) tar upp vid försvarandet av interaktiva områden där eleverna använder sig av olika ritualer, signaler mellan varandra för att förklara vem som har tillträde till ett visst område på skolgården.

Pedagogerna på båda skolgårdarna lyfter fram att de har stor tilltro till den fria leken och att barnen själva får bestämma ute på skolgården. Dock har pedagogerna inte lika bra insikt i vad de aktivt gör under den fria leken utan litar på att skolgårdens uppbyggnad ska erbjuda eleverna en stimulerande upplevelse. Rönnlund (2015) lyfter fram att pedagogerna i sin studie förväntade sig att eleverna skulle vara aktiva baserat på utbudet som fanns på skolgården och att det fanns även tydliga förväntningar beroende på vilken ålder du hade.

7.3 Den levda skolgården

Rönnlund (2015) beskriver den levda skolgården som hur eleverna faktiskt använder skolgårdens material och ytor. Hon poängterar även att det finns vissa platser på skolgården där eleverna äger området och även att det finns platser som är viktigare ur ett relationsskapande perspektiv.

På Skolgård 1 är det väldigt tydligt vem som äger ett visst område, dels av eleverna själva, dels regler som påverkar förutsättningarna för eleverna. Till exempel så får de yngsta inte vara utanför den inhägnade skolgården, vilket blir ett naturligt hinder. Fotbollsplanen domineras av de äldre eleverna och på fritidstid så är ofta de äldre eleverna vid fotbollsplanen även efter skoltid vilket begränsar pedagogernas makt att agera också i och med att det är en allmän lekplats. De yngre eleverna måste be om lov för att gå utanför skolans gränser och ofta att en pedagog följer med. Alltså blir elevernas förutsättningar kraftigt begränsade till pedagogens vilja och förmåga att lösa problemet för eleven.

På skolgård 2 används skolgårdens ytor på olika sätt. Personalen berättar att miljöerna som finns tilltalar eleverna genom gungor och klätterställningar men att de mer öppna ytorna används för organiserade lekar. Dahl (2011) tar upp praktikgemenskaper där eleverna själva skapar sammanhang genom processer för att erfa och skapa meningsfullhet. Syftet med praktikgemenskaperna är att upprätthålla redan skapade relationer runt gemensamma aktiviteter utifrån liknande intressen. Pedagogerna styr upp aktiviteter bland annat för att elever inte ska känna sig utanför utan för att känna sig inkluderade. Lago och Elvstrand (2019) förklarar att under styrda aktiviteter så har lärare i fritidshem lättare för att skydda utsatta elever och de får känna sig inkluderade med en vuxen som stöttar eller leder leken vilket blir svårare när eleverna själva får styra över leken.

Det är tydligt att det finns skillnad i hur pojkar och flickor använder sig av skolgårdarna. Pojkarna äger oftast fotbollsplanen medan flickorna skapar aktiviteter i form av hästhoppning eller andra aktiviteter kopplat till hästar. Vi såg en tydlig likhet på båda skolgårdarna där pojkarna spelade fotboll i större utsträckning än flickorna. Det var också en skillnad i hur man lekte på andra ställen på skolgården. På Skolgård 1 så lekte pojkarna i sandlådan där de byggde vägar och tunnlar, medan flickorna använde sanden och sandlådan för att skapa rekvisita till andra lekar såsom affär och café.

Dahl (2011) förklarar genusbegreppet genom det är viktigt att förstå hur normer som "manligt" och "kvinnligt" ter sig i sociala situationer samt hur kön konstrueras i sociala sammanhang. Personalen på de båda skolgårdarna beskrev tydligt olika områden och hur pojkarna och flickorna ägde olika områden samt skapade typiska "manliga" och "kvinnliga" lekar utifrån samhällets olika normer. Till exempel så beskrevs det hur flickorna lekte hästlekar medan pojkarna spelade fotboll på skolgården. Petrovic och Lindvall (2011) menar på att skolgården kan agera ett frirum som normer och roller och att pojkar och flickor skapade lekar tillsammans med materialet som fanns tillhanda. Vilket även personalen kunde lyfta fram att det var mer jämställt på skolgården i lekar än inomhus då en pinne inte har samma betydelse som en docka har.

8. Diskussion

Studiens syfte är att studera två olika fritidshem och dess utemiljöer och hur personalen arbetar för att skapa förutsättningar för lek bland eleverna i utemiljön. Under studien skulle även observationer ske av elevernas lek som uppstår i utemiljön för att se om det fanns likheter eller olikheter på fritidshemmen beroende på vilken typ av utemiljö som finns tillgänglig. Den första forskningsfrågan som ska besvaras i studien är hur ser förutsättningarna ut för lek i utemiljön? Den andra forskningsfrågan som ska besvaras är hur leken ser ut för eleverna i olika utemiljöer? Sista forskningsfrågan som ska besvaras i studien är vilka förutsättningar anser lärare i fritidshem att utemiljön ska innehålla? Rubrikerna i diskussionen är framtagna utifrån de forskningsfrågor som är ställda till studien för att skapa en tydlig struktur.

8.1 Förutsättningar och utemiljö

Under studiens gång har resultatet pekat mot att utemiljöerna på de båda skolgårdarna varierar både i utformningen och vilka förutsättningar som finns att tillgå. Precis som studien tagit upp tidigare genom SCB:s (2018) rapport som påvisar olika utemiljöns påverkan på barns förutsättningar för utveckling. På skolgård 1 har varje enskild elev har tillgång till en yta som motsvarar 10 kvadratmeter i jämförelse med skolgård 2 där varje enskild elev har en yta som motsvarar 68 kvadratmeter. Personalen på skolgård 1 vittnar just om att platsbristen är ett problem som gör att verksamheten behöver konkurrera om en yta som ligger utanför skolgården och som tillhört kommunen.

(2) "Alltså, den är väldigt begränsad, så... Det är inte jättelätt att skapa en lek där många kan vara med. Men... det är ju däremot om man flyttar utanför skolgården i sådana fall."

Denna yta har även barn som inte tillhör skolan behörighet till vilket kan skapa konflikter mellan barn som vill leka där på fritiden och fritidshemmet som behöver ytan för sin verksamhet. Frågor som väcks inom oss handlar främst om att detta kan begränsa fritidshemmets verksamhet då den tilltänkta skolgården inte räcker till för antalet elever som går på fritidshemmet. Är det först till kvarn som gäller på kommunens yta eller vem har tillträde till den vid behov är svårt att säga. Om det skulle uppstå konflikter mellan barn på fritids och barn som är där på sin fritid kan det bli svårt att lösa dessa då vårdnadshavare inte är på plats till exempel. Skolgård 2 personal vittnar om en helt annan skolgård där förutsättningarna ser helt annorlunda ut.

(5) "Vi har bra förutsättningar skulle jag säga, vi har ytor asfalterade, vi har gräsytor, vi har skog, vi har sandlådor och gungor och klätterställningar alltså tycker vi har bra förutsättningar eeh berg och kullar har vi också så att den här oregelbundna miljöerna där man tränar motorik och balans och dom sakerna"

Grahn (2007) lyfter fram specifika saker som behövs för att en skolgård ska fungera på bästa sätt och ge eleverna de möjligheter de behöver. Det behöver bland annat finnas lekbaser och anhalter. Med detta menar han att det finns platser på skolgården med skilda syften som lek baserna där eleverna kan utforska, bearbeta och leka tillsammans eller anhalterna som syftar till platser där barnen vara lite undagömda och privata för barnen. Grahn (2007) lyfter också fram riskerna med en alltför steril skolgård tenderar till att barnen inte får samma förutsättningar för lek eller en för liten skolgård som innebär att barnen behöver konkurrera

om platser och sociala situationer vilket kan leda till konflikter. Dock vittnar personalen på skolgård 2 att det kan vara problematiskt och utmanande med större skolgård.

(4) "Det är väl att den är stor är också ett hinder, att den är för stor. Inte tillräckligt med personal för att täcka upp och vara över allt tänker jag"

Ur ett säkerhetsperspektiv och att fritidshemmet har ett tillsynsansvar blir detta problematiskt då personalen inte kan vara delaktiga tillsammans med eleverna och därmed missa eventuella konflikter, skador eller diskrimineringar. Det personalen på skolgård 2 har gjort är att i stället avgränsa utemiljön för eleverna på skolgården vilket i sin tur skapar olika förutsättningar på skolgården beroende på hur gammal du är och på vilket fritidshem du går på.

Lgr 11 (2019) påvisar att utbildningen inom fritidshemmet skall vara likvärdig oavsett var i landet den anordnas. Något som vi tycker blir missvisande då det varierar med förutsättningar för likvärdig utbildning på dessa två fritidshem samt att personalen har olika förutsättningar för att bedriva sin verksamhet. I-syftesdelen och i det centrala innehållet i (Lgr 11, 2019) beskrivs det tydligt vad fritidshemmets verksamhet skall innehålla, bland annat ska eleverna.

"Ges förutsättningar att utveckla en allsidig rörelseförmåga genom att få delta i fysiska aktiviteter och vistelse i olika naturmiljöer" (Lgr 11, 2019).

"Utevistelse under olika årstider, samt närmiljöns möjligheter till vistelse i naturen och på andra platser för fysisk aktivitet och naturupplevelser" (Lgr 11, 2019).

Vi ser detta som problematiskt då fritidshemmets verksamhet ska verka för en likvärdig utbildning men att förutsättningarna ser olika ut. Skolgård 2 tillgång till skog gör att fritidshemmet inte i samma utsträckning som skolgård 1 behöver förflytta sin verksamhet utanför den befintliga skolgården för att erbjuda eleverna naturupplevelser. Skolgård 1 kan få det problematiskt när elever behöver hämtas vid olika tidpunkter under dagen då verksamheten kan förflyttas från skolgården.

8.2 Lek i utemiljön

Dahl (2011) tar upp begreppet praktikgemenskaper som vi kopplar till elevernas lek på skolgården där de på olika sätt processar, erfar och med engagemang skapar meningsfullhet. Dessa praktikgemenskaper fungerar som en mötesplats för eleverna i ett sammanhang där eleverna deltar, förhandlar om idéer, skapar relationer, finner kunskap och konkurrera om platser i gemenskapen. Detta kunde vi se tydligt att det fanns vissa platser på skolgården som ägdes av vissa elever. Ett exempel på detta var på skolgård 1 där fotbollsplanen som finns utanför skolgården oftast var ockuperad av de äldre pojkarna på skolan vilket gör det svårt för de yngre eleverna att få chansen till fotbollsspelande. Dahl (2011) framhäver också att barn ägnar mycket tid åt att antingen få tillträde till ett område eller försvara sitt interaktiva område, vilket gör det svårt att få tillträde till olika lekgrupper. I dessa situationer är barnets kommunikativa förmåga viktig för att det inte interaktionen ska leda till missförstånd eller konflikter.

Observationerna visade på att eleverna på skolgård 2 lekte väldigt olika beroende på vilken avdelning det handlade om. På de avdelningar där de yngre eleverna befann sig behövde eleverna konkurrera mycket mer med varandra kring lekområden som gungor, klätterställning eller sandlåda då den delen av skolgården består mestadels av större öppna ytor. På den andra avdelningen där de äldre eleverna vistades behövde eleverna inte konkurrera om områden då

det fanns flertalet områden där eleverna själva kunde hitta sammanhang för lekar. Resultatet visade att pedagogerna på skolgårdarna påvisade en tilltro till elevernas förmåga att själva leka och ta ansvar i leken. Det som var intressant var att pedagogerna tyckte det viktigaste var att vara närvarande vid leken och delta tillsammans med eleverna, dock visade det sig att pedagogerna inte riktigt hade uppsikt på vad de faktiskt gjorde i leken vilket påvisades i intervjuerna med personalen.

(4) "Det är allt från bollek i olika former eeh...till...aaah i skogen springer dom mest runt liksom."

Att leken är ett verktyg för att bearbeta intryck och erfarenheter samt kommunicera tillsammans med andra är något som Lgr 11 (2019) beskriver och påvisar vikten av. Björklid (2005) menar också på att leken är viktig ur synpunkten att barn även upptäcker sina egna förmågor och intressen genom leken samt utvecklas socialt, känslomässigt och motoriskt. Att då fritidshemmets personal inte har vetskapen om elevernas lek och hur den ter sig är synd då verksamheten ska i stor utsträckning utgå från just elevernas intressen precis som det framhävs i (Lgr 11, 2019).

"Undervisningen tar sin utgångspunkt i elevernas behov, intressen och erfarenheter, men också att eleverna kontinuerligt utmanas ytterligare genom att de inspireras till nya upptäckter" (Lgr 11, 2019).

Citatet ovan visar på att pedagogernas roll i verksamheten bör vara att inspirera eleverna till nya upptäckter inom lekar eller deltagande i elevernas egna lekar. På skolgårdarna var dock inte pedagogerna speciellt aktiva i främjandet av lekar eller att inspirera eleverna. Pedagogerna tyckte sig ha bra uppsikt på från sina stationerade platser och ägnade sin tid åt administrativa uppgifter. På skolgården syntes det även att det fanns tydliga mönster i hur eleverna lekte och hur de använde skolgårdens ytor och material. Till exempel så var det pojkarna i hög utsträckning som ägnade sig åt fotbollsspelande medan flickorna lekte olika lekar kretsande kring hästar. I sandlådan var det pojkarna som konstruerade och byggde vägar och tunnlar i sandlådan medan flickorna använde sanden och formade tårtor och lekte kiosk.

Arbets sättet på skolgårdarna varierade mellan pedagogerna, och även synen på främjandet av elevernas lek i utemiljön. Utifrån de intervjuer och observationer som gjordes på de olika skolgårdarna så framkom det att en vanlig föreställning var att pedagogerna förväntade sig att eleverna själva skulle klara av situationer och sammanhang ute på skolgården något som även (Rönnlund, 2015) beskriver i sin artikel och poängterar att det fanns förväntningar på hur eleverna skulle vara och använda skolgården.

(2) "När vi är ute så är det ofta väldigt fritt, där de får bestämma själva."

(3) "Det är den fria leken skulle jag säga, där det leks mest eller så."

Lago och Elvstrand (2019) poängterar även att elever i större utsträckning blir utsatta vid friare deltagande genom osynliggörande och avvikande handlingar från varandra. De menar att en högre grad av lärarledda aktiviteter på fritidshemmet hjälper personalen att skydda elever från att bli utsatta av varandra. Något som även syntes under observationerna där personalen mestadels var stillastående på skolgården och inte deltagande i elevernas lekar samt hellre lät eleverna leka fritt på skolgården än styrde upp olika lekar och aktiviteter för eleverna. Detta skulle kunna bli problematiskt då inte alla elever på fritids har samma förutsättningar och förmågor för att klara av sociala sammanhang och lekar vilket kan leda till

missförstånd och konflikter mellan elever. Lärare i fritidshem har även uppdraget att kontinuerligt utmana och erbjuda eleverna nya upptäckter Lgr 11 (2019) vilken kan bli svårt genom att eleverna till större utsträckning själva bör då ansvara för denna del utan pedagogers vilja till att skapa situationer och sammanhang som inspirerar och utmanar dem. Det kan då leda till att eleverna som tycker om fotboll spelar enbart fotboll och de som tycker om att måla enbart målar under sin tid på fritids. Det kan leda till att de sällan får utmaningar inom det intresset eller upptäcker nya intressen eller nya kamratrelationer genom det nyfunna intresset som pedagogerna inspirerat till.

8.3 Förutsättningar för lärare i fritidshem

Förutsättningarna för lärare i fritidshem ser väldigt olika ut, vi har identifierat tre nyckelfaktorer som spelar in för förutsättningarna för lärare i fritidshem. Miljöns utformning är det första och det som intervjuerna och observationerna visar att det är det mest statiska i förutsättningarna. Personalen anser att det är svårt att få till förändringar i utemiljön då den är utformad som den är.

(2): "Så där får vi absolut väldigt svårt att få till det vi vill. Och att det tar väldigt lång tid, om man har något så tar det många steg som ska gås igenom innan det kommer fram."

Skolgårdens utformning är därför något som inte läggs så mycket fokus på just därför att det upplevs som omöjligt att förändra. Samtidigt så visar forskningen att det är en viktig del hur miljön upplevs för att stimulera till lek och aktivitet. Björklid (2005) påvisar i sin studie att miljön sänder ut budskap om vad som förväntas ske i den pedagogiska verksamheten, därför bör den vara utformad på så sätt att den stimulerar, utmanar och underlättar för barns lärande. Det blir därför en paradox där pedagogerna gör det bästa av situationen och arbetar med det man kan förändra och har större makt att påverka. Det leder in på nästa faktor i förutsättningarna nämligen ekonomin. På skolgård 1 så har skolan fått ett visst kapital från kommunen som nu ska investeras i utemiljön något som pedagogerna ser fram emot. På skolgård 2 så upplever pedagogerna att det inte finns de ekonomiska förutsättningarna för att bedriva en önskvärd verksamhet. Den tredje faktorn handlar om personal och bemanning på fritids. Bemanningen är det största hindret som pedagogerna på skolgård 2 ser i utemiljön.

(4) "Vår skolgård är ju fantastisk det finns ju allt här som man kan önska sig egentligen men det är ju också en hur man ska kunna utnyttja den är ju också en personalfråga och organisationsfråga"

Om pedagogerna inte får förutsättningarna till att bedriva en bra och önskvärd verksamhet så spelar ju de yttre förutsättningarna mindre roll. Pedagogerna anser att skolan tar mycket resurser från fritids, framför allt är det den utbildade personalen som är anställda som resurspedagoger, elevassistenter eller fritidsledare. Deras förutsättningar är ofta dåliga både med planeringstid och att skolan kräver otroligt mycket tid från dem som då tas från fritids.

(6) "Jag skulle nog säga den här krocken mellan skolan och fritids, (...) Det är lite så att man ska finnas där och hoppa in och stötta och då hamnar alltid fritids i andra hand för vi är mer en omsorgsverksamhet än vad skolan är"

Förutsättningarna spelar alltså en stor roll i hur verksamheten på fritids blir, men vi kan inte låta bli att fundera över hur stor skillnad det blir i verksamheten med alla de rätta

förutsättningarna. I våra observationer så har vi sett pedagoger som gör det väldigt lätt för sig i arbetet och hellre står och pratar med kollegan än att göra det bästa av en situation och bedriva sin bästa verksamhet efter förutsättningarna som finns. Efter våra observationer och intervjuer så upplever vi att pedagoger ofta ser hinder och att lösningen oftast handlar om en efterfrågan om mer resurser, mer pengar och fler saker utan att egentligen fundera på hur det ska användas. En del av pedagogerna har dock samma insikt som oss och känner att mycket av förändringsarbetet ligger på oss som lärare i fritidshem snarare än mer resurser.

(4) *“Absolut det tror jag säkert man måste se möjligheterna också, i och med att vi har en stor skolgård så kanske man blir lite fyrkantig här är jag liksom man kan bara sin egna lilla del, man håller sig där”*

Avslutningsvis så anser vi att det viktigaste är göra eleverna delaktiga och lyssna in vad eleverna behöver och önskar för att utvecklas som individer. Det kanske inte innebär en ny klätterställning utan snarare ett engagemang och en vilja att utveckla fritidshemmet som plats och i sin tur utveckla eleverna som individer och samhällsmedborgare något som även poängteras i styrdokumentet.

“Undervisningen i fritidshemmet ska stimulera elevernas utveckling och lärande samt erbjuda en meningsfull fritid” (Lgr 11, 2019).

8.4 Metoddiskussion

Vi hittade tidigt ett ämne som vi båda ville skriva. Vi var överens om metodvalet då vi ville göra en kvalitativ etnografisk studie med tanke på att vi ville göra intervjuer samt observationer. Första tanken var att göra intervjuer med eleverna för att få med elevperspektivet i studien men insåg snabbt att det skulle bli alldeles för tidskrävande. Vi valde i stället då att göra observationer av elevernas lek i utemiljön för att kunna få en bredare bild av hur elever och pedagoger använde utemiljön samt vilka platser som var mest aktiva. Vi drog slutsatsen att observationer samt intervjuer med ett urval i personalen skulle fungera med tidsramen som uppsatsen hade.

Efter genomförda observationer så lades grunden för intervjuerna. Intervjuerna valde vi att göra semistrukturerade för att senare använda det vi hade sett under observationerna samt för att få ett mer flytande samtal under intervjuerna. Vi tror att med styrda intervjuer så hade det skapats striktare svar och getts mindre plats för tolkningar från intervjupersonerna vilket vi var ute efter och att vi kunde ställa nya frågor längs vägen vilket gav oss en frihet i hur samtalet skulle flyta.

Att genomföra intervjuer och observationer på sin egen skola var lite problematiskt och känsligt särskilt frågan om hur pedagogerna själva arbetar för att främja lek och aktivitet i utemiljön. Här skulle det kanske vara lättare för pedagogerna om det hade varit någon utomstående som gjorde en studie. En annan svårighet med vårt metodval var att bibehålla en objektiv syn på verksamheten och inte låta eget tyckande ta över studien. Vi vill dock slå fast att studiens integritet är intakt.

8.5 Slutdiskussion

Efter genomfört arbete tycker vi att studien skulle vara applicerbar på fritidshem och skolor då utemiljön är en viktig social arena. Precis som vår studie har visat på så finns det tydliga skillnader mellan skolgården vilket får konsekvenser för eleverna framför allt. Tydliga skillnader syns främst i hur skolgårdarna är uppbyggda och vad de erbjuder eleverna för stimulans. Även pedagogerna på fritidshemmen drabbas i den mån att förutsättningarna ser väldigt olika ut beroende på vilken skola du arbetar på. Resultatet som sådant ser vi som användbart material för att kunna påvisa dessa skillnader mellan skolgårdar men även för att visa på hur pedagogerna arbetar med befintliga förutsättningar och använder material och utrymme på bästa möjliga sätt. Vi kunde även se att fritidshemmen behöver arbeta mer normkritiskt då pedagogerna var medvetna om att det fanns stereotypiska könsindelningar på skolgården. Till exempel så var det näst intill enbart pojkarna på båda skolgårdarna som spelade fotboll och tjejerna lekte rollekar något som pedagogerna var medvetna om men inte arbetade aktivt med. Att undervisningen påverkas av förutsättningarna som finns är tydliga då till exempel pedagoger var tvungna att lämna den befintliga skolgården för att bedriva en verksamhet med kvalitet. Vi tänker även att lärare i fritidshem är mån om att ha goda förutsättningar för sitt arbete vilket kan göra det svårt att rekrytera lärare i fritidshem om skolgården saknar goda förutsättningar då lärare i fritidshem arbetar mycket ute både i skolans verksamhet på raster och under fritidshemmets verksamhet.

Under studiens gång så har det kommit fram olika tankar om vad som skulle kunna vara intressant att forska kring gällande utemiljö och barns lek. En tanke är att det skulle vara intressant med en större jämförelsestudie av utemiljöer på skolgårdar och deras förutsättningar. Vi kunde se i studien att förutsättningarna såg väldigt olika ut på de två skolgårdarna. Skolan ska erbjuda alla barn en likvärdig skolgång och samma förutsättningar till en utbildning. Hur är det möjligt när skolgården skiljer sig så mycket åt? Eller är det pedagogerna som skapar förutsättningarna till en likvärdig utbildning och hur mäter man det i så fall?

En annan tanke som vi även rört lite vid i studien skulle vara att involvera elevernas syn på skolgården för att få en uppfattning om vad de tycker. Med elevperspektivet på utemiljön tror vi att framtida studier skulle få högre kvalitet då det är eleverna som faktiskt använder utemiljön.

Lefebvre (1991) menade i sin teori att en revolution behöver till för att på riktigt förändra hur ett socialt rum produceras. Vi är av samma uppfattning vad gäller fritidshemmet där skolan styrs av en kapitalism både ur ett stort politiskt perspektiv men även i det lilla på skolan där vår uppfattning är att Skolan äger en mycket större makt och ett större kapital än vad fritidshemmet gör. Det skapar en skev förutsättning för fritidshemmet som hela tiden måste hävda sin rätt. Skolgårdarna är ofta utformade av arkitekter med lite hänsyn till de som jobbar i skolan och ännu mindre med hänsyn till skolgårdens huvudsakliga användare nämligen eleverna!

Referenslista

- Björklid, P. (2005). *Lärande och fysisk miljö: En kunskapsöversikt om samspelet mellan lärande och fysisk miljö i förskola och skola*. Stockholm: Liber.
- Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber
- Dahl, M. (2011). *Barns sociala liv på fritidshemmet: En studie om praktikgemenskaper och alliansbildning i egenstyrda aktiviteter* (Licentiatuppsats, Institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande). Göteborg: Göteborgs Universitet.
- Ekvall, H. (2012). *Friskare, gladare och smartare med utomhuspedagogik*. Göteborg: Göteborgs botaniska trädgård.
- Grahn, P. (2007). Barnet och naturen. I L. O Dahlgren, S. Sjölander, J. P Strid, A. Szczepanski. (Red.), *Utomhuspedagogik som kunskapskälla: Närmiljö blir lärmiljö* (55 – 104). Studentlitteratur.
- Lago, L., Elvstrand, H. (2019). ”Jag har oftast ingen att leka med”: Social exkludering på fritidshem. *Nordic Studies in Education*, 39(02): 104–120.
- Lefebvre, H. (1991). *The production of space*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Lundberg, A. Werner, A. (2016). *En introduktion till genusvetenskapliga begrepp*. Göteborg: Nationella sekretariatet för genusforskning.
- Naturvårdsverket. (2011). *Den nyttiga utevistelsen? Forskningsperspektiv på naturkontaktens betydelse för barns hälsa och miljöengagemang*. Stockholm: Naturvårdsverket.
- Nylén, U. (2005) *Att presentera kvalitativa data: Framställningsstrategier för empiriredovisning*. Malmö: Liber.
- Petrovic, S. Lindvall, B. (2011). *Jämförelser mellan förskolebarns inne – och utelek ur ett genusperspektiv*. Malmö: Malmö stad.
- Rönnlund, M. (2015). Skolgården som socialt rum. *Nordic Studies in Education*, 35(3–4), 200–216.

Skolverket. (2019). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet*. Hämtades 2021-11-16: <https://www.skolverket.se/undervisning/grundskolan/laroplan-och-kursplaner-for-grundskolan/laroplan-lgr11-for-grundskolan-samt-for-forskoleklassen-och-fritidshemmet>

Statistiska Central Byrån. (2018). *Grundskolor och friytor: Nationell kartläggning och uppföljning av grundskoleelevers tillgång till friytor 2014–2017*. Enheten för samhällsbyggnad och turism.

Vetenskapsrådet. (2017). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Wrethander, M. (2011). *Inneslutning och uteslutning: Barns relationsarbete i skolan*. Lund: Studentlitteratur.

Änggård, E. (2009). Skogen som lekplats – Naturens material och miljöer som resurser i lek. *Nordic Studies in Education*, 29(2), 221–234.

Bilagor

Bilaga 1

Observationsprotokoll

- Observera utemiljöns utformning på de olika skolorna, vad finns tillgängligt för eleverna?
- Vilka möjligheter finns med utemiljön utifrån våra observationer?
- Vilka möjliga hinder ser vi utifrån våra observationer?
- Observera elevernas lek i utemiljön, var leker eleverna? På vilka platser leker eleverna? Är det någon skillnad på hur vart pojkar och flickor leker? Är det någon skillnad på hur flickor och pojkar leker?
- Observera pedagogers agerande i leken och utemiljön, hur använder sig pedagogerna utemiljön för att skapa förutsättningar för lek?

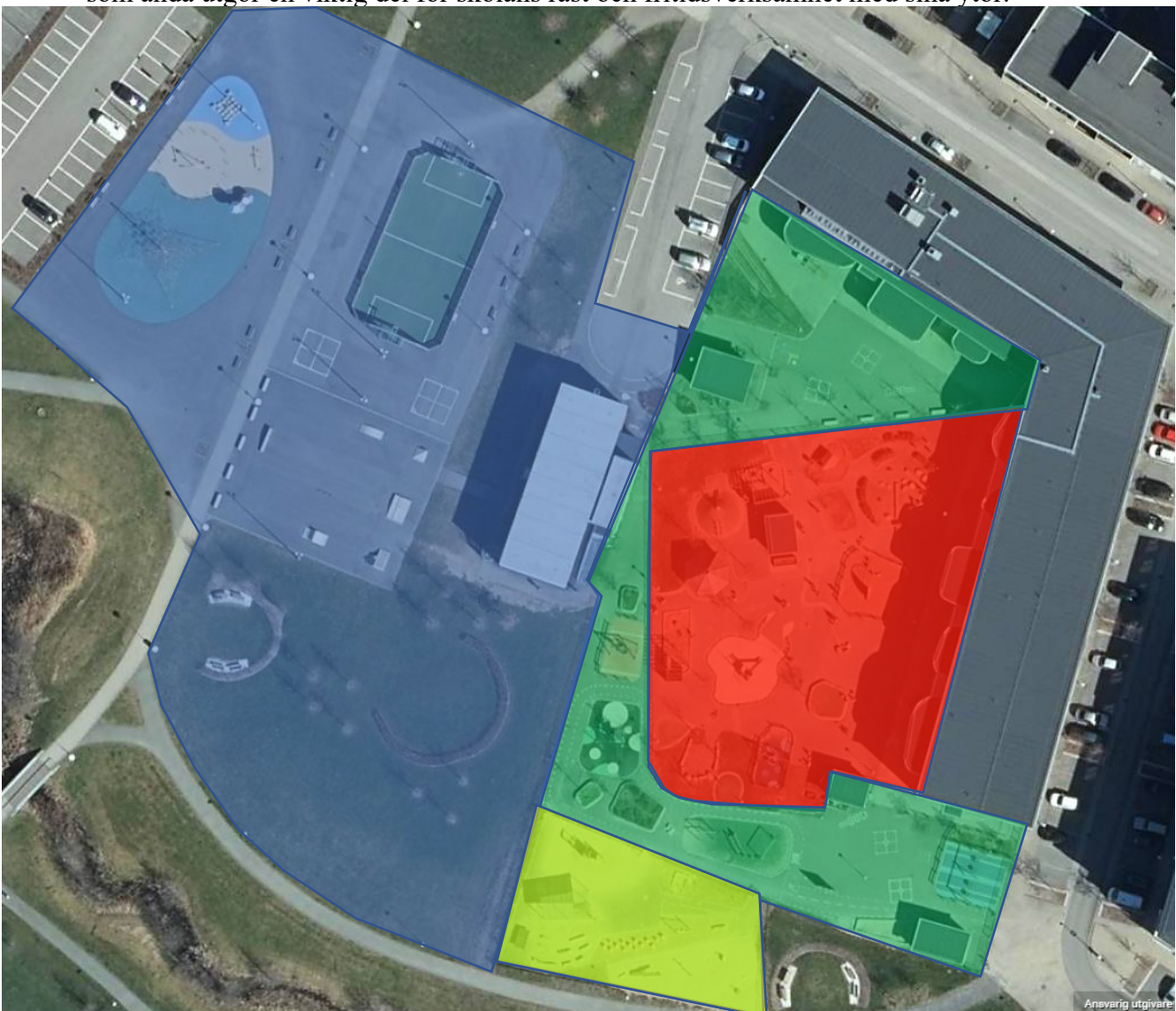
Översikt över skolgården och närområdet.

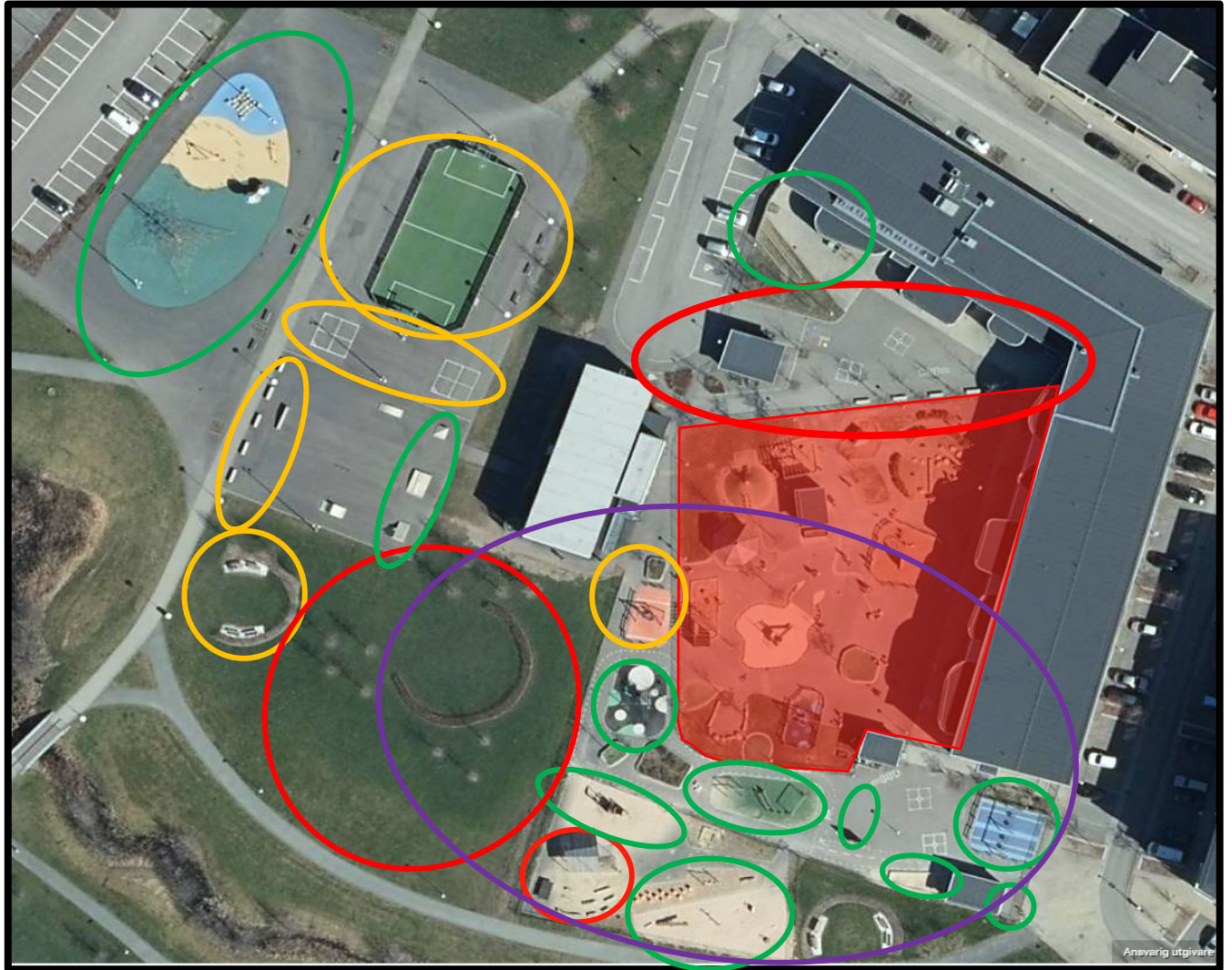
Rött, är förskolans gård där skolans elever aldrig får vara.

Grönt, är skolans faktiska skolgård.

Gult, är skolans tillbyggda allmänna lekplats som egentligen inte tillhör skolans, men som är inhägnad och med grindar endast från skolgårdens håll.

Blått, är den allmänna lekplatsen och närmiljön som inte tillhör skolan, inte är inhägnad men som ändå utgör en viktig del för skolans rast och fritidsverksamhet med sina ytor.

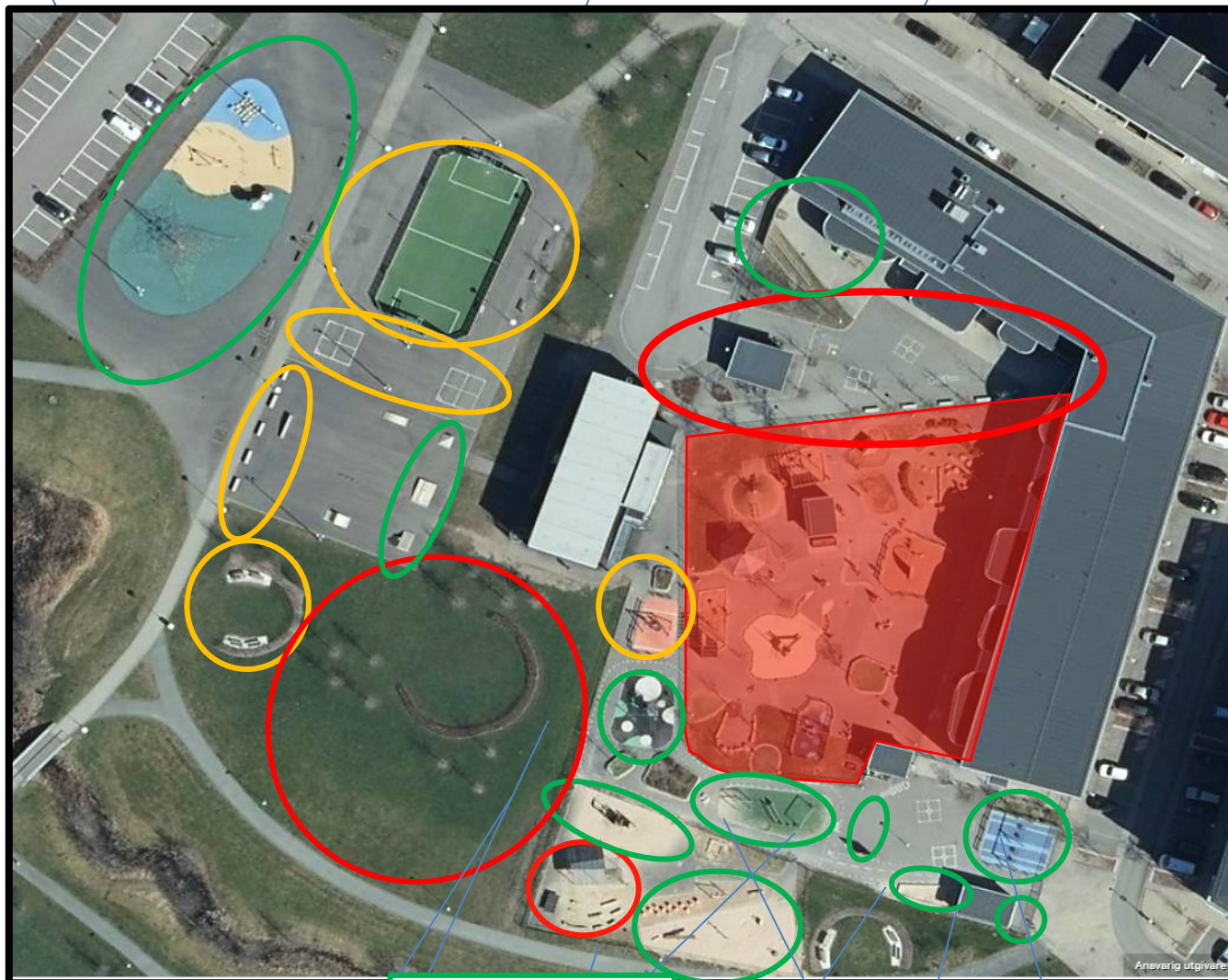

Förutom i de inringade gröna zonerna som jag redogör för nedan så cyklas det inom hela det lila området men på utmärkta cykelvägar. Alltså en väldigt styrd bana.

Här i det stora klätternät sker mer än bara klättring. Här sker mycket jagelekar, här testar eleverna sina gränser, och får kättra högt och utmanande.

Ett par skejtramper som ofta används av de yngre eleverna. Innan de äldre elevernas "ägor" börjar.

Här leker eleverna ofta rollekar, det är ganska tomt på den här ytan så eleverna har mycket utrymme för sin lek.

Basket och bollblank

En klätterställning i en sandlåda som med lite fantasi är formad som ett skepp, sporadisk lek i olika gäng här, där det leks för att det finns plats här mer än att lekställningen bjuder in till det.

Sandlådan, väldigt blandad lek både mellan kön och aktivitet. Killarna bygger mer strukturerat och tjejerna använder mer sanden till att skapa redskap till leken, till exempel saker att sälja.

Gungorna, här pågår sällan en aktivitet annat än just gunga, och gunga görs mest av tjejerna.

Klätterställning som bjuder in till lek, dock så tröttnar eleverna snabbt och det byggs aldrig upp någon lek på det sättet.

En större sandlåda med lite snurrgrejer, en större gungbräda som man står på. Fantasilekar, som ofta börjar någon annanstans brukar sluta här då det är ett relativt stort område som sällan används för någon annan aktivitet eller lek.

Den hemligaste platsen på skolgården, i alla fall för de vuxna. Den här platsen används för inneslutning och uteslutning, när man är ledsen och när man vill leka, prata eller bråka ostört utan en vuxens ögon på en.

Klätterställning/liten hinderbana där man kan balansera, hänga och klättra. Här brukar det bli en arena för rollekar och parkour.

Skolgårdens utformning gör att det vid en första anblick ser ut som en välfungerande skolgård med mycket lek. När man kollar närmare så ter det sig som att det visserligen är mycket aktivitet men ingen har utrymme att leka fullt ut. Det är trångt och aktiviteter och lekar krockar och går in i varandra vilket leder till konflikt, missförstånd och irritation. Barn är fantastiska på att anpassa sig och försöka hitta nya sätt att gå runt problemet. Vart eleven än vänder sig så är det dock någon som är där. Mitt på gården spelas det fotboll och basket där bollar flyger åt alla håll. Det är ingen idé att gå till fotbollsplanen utanför skolgården, de äldre från fritids är där och eftersom det är en allmän lekplats så även halva området alla barn i åldrarna 10-14. Runt på skolgården far också ett tiotal cyklar och banan går som en cirkel i ytterkanten av skolgården. Utrymmet är för litet för eleverna helt enkelt.

Bilaga 2

Observationsprotokoll

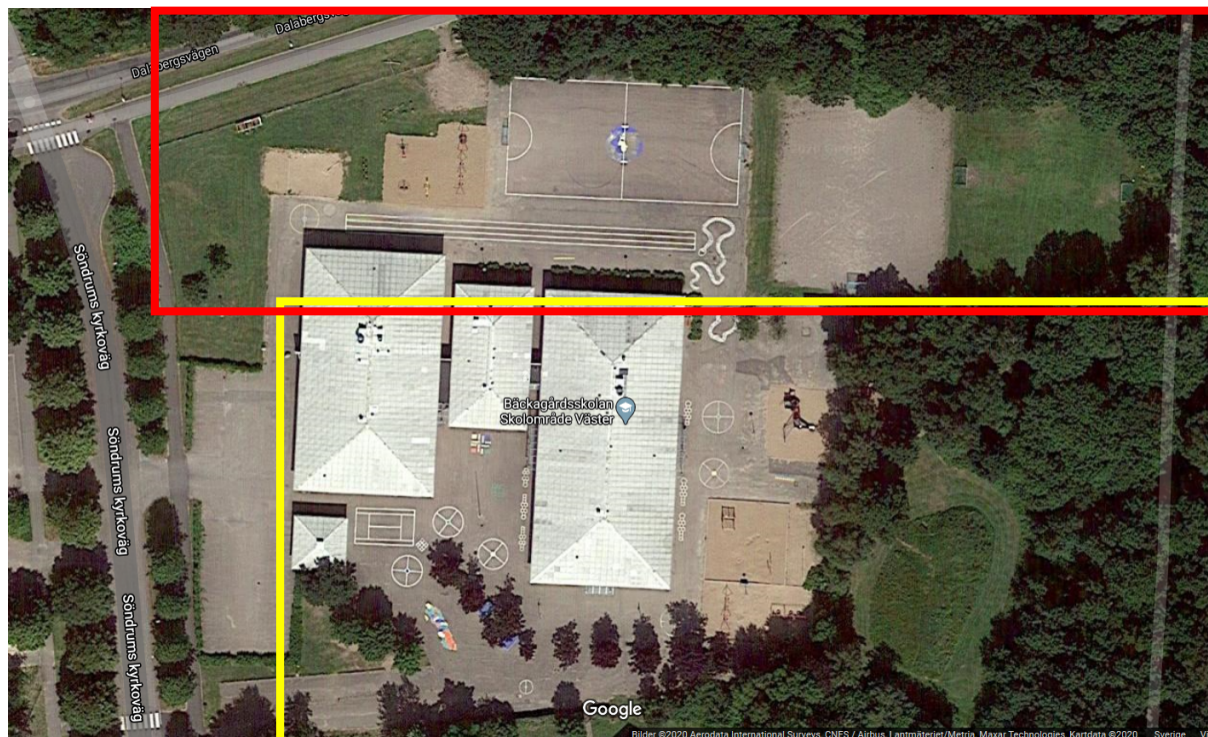
- Observera utemiljöns utformning på de olika skolorna, vad finns tillgängligt för eleverna?
- Vilka möjligheter finns med utemiljön utifrån våra observationer?
- Vilka möjliga hinder ser vi utifrån våra observationer?
- Observera elevernas lek i utemiljön, var leker eleverna? På vilka platser leker eleverna? Är det någon skillnad på hur vart pojkar och flickor leker? Är det någon skillnad på hur flickor och pojkar leker?
- Observera pedagogers agerande i leken och utemiljön, hur använder sig pedagogerna utemiljön för att skapa förutsättningar för lek?

Översikt över skolgården

Skolgården är uppdelad under fritidstiden. Detta för att personalen tycker att skolgården är stort och behöver avgränsas för att säkerheten ska upprätthållas och att kollen på eleverna inte brister. Skolgården har ett staket som sträcker sig runt hela skolgården vilket gör det lätt för eleverna att förstå vart skolans gräns går.

Röd – Röda området är det området som de yngre eleverna använder. Deras fritidsavdelning finns i anslutning till området. Deras yta kan beskrivas som väldigt öppen med få ställen att gå undan. Ska elever gå utanför det rödmarkerade området ska en utav personalen vara med eleven/eleverna. En överenskommelse mellan avdelningarna kan också göra så elever kan gå över till andra sidan.

Gul – Gula området är det området där de äldre eleverna på fritids har sin fritidsavdelning. De äldre elevernas område kan beskrivs som motsatsen till de yngre elevernas område. Det finns inte många stora utrymmen men desto fler områden att gå undan och vara för sig själv. Ska elever gå utanför det rödmarkerade området ska en utav personalen vara med eleven/eleverna. En överenskommelse mellan avdelningarna kan också göra så elever kan gå över till andra sidan.

Zoner för lek

Röd – Det röda området är ett av de populäraste på denna del av skolgården. I denna skog är det både pojkar och flickor som leker olika fantasilekar och samlar material till sina olika kojbyggen. Detta är också ett populärt område att komma undan från resterande elever på skolgården.

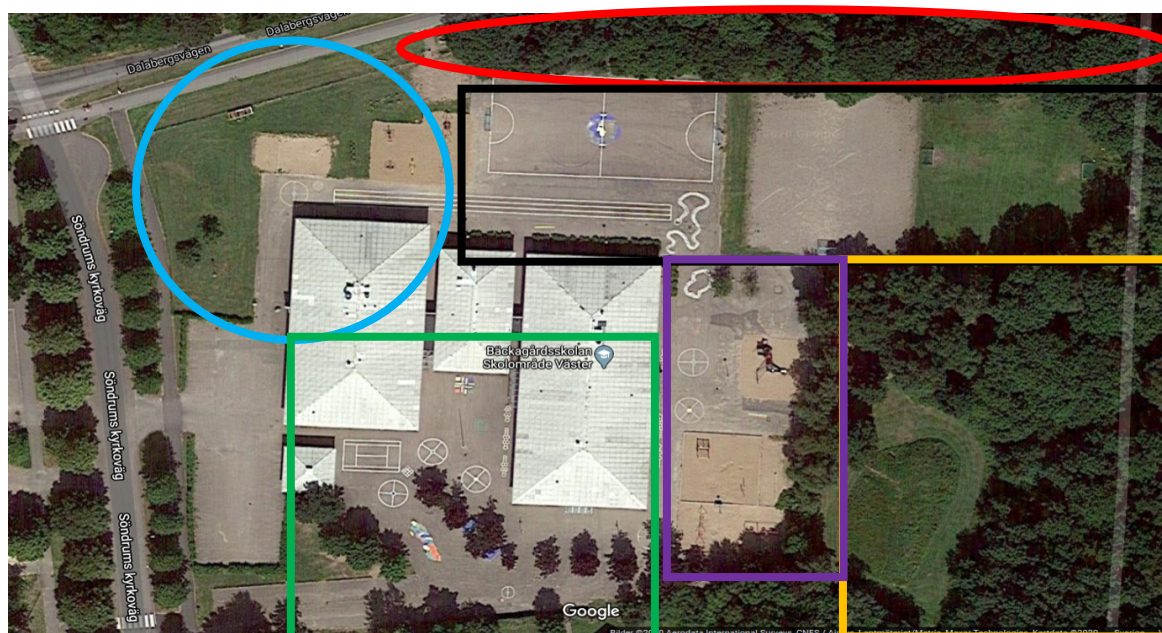
Orange – Det orangea området är det område som innehåller mest skogsparti. Ett populärt område för de äldre eleverna främst för fantasilekar, samling av material till olika typer av kojbyggen i skogen. Här finns det även en grillplats som personalen brukar använda vid friluftstillsällningarna på fritids. Här i detta område är det även många elever som leker vid kullen, främst vid vintertid, då åks det mycket pulka nedför backen. Vid kullen är det också populärt att leka leken capture the flag. De yngre eleverna är sällan vid detta område.

Grön – Det gröna området är de område där det är flest elever på fritids på den äldre avdelningen. I detta område finns ett materialförråd med olika material för lek där eleverna kan låna av förrådet. Det finns även pressplanerna och pingisbord samt olika sittplatser och en basketplan. Här delar både pojkar och flickor på området och leker tillsammans, det är också en plats där elever konkurrerar om plats vilket gör att det oftast uppstår konflikter i detta område.

Ljusblå – Det ljusblå området är dominerat av flickor. I detta område är det oftast lekar som kretsar kring hästlekar av olika slag. I detta område finns det även en sandlåda med tillhörande gungor och klättermöjligheter. Vid sandlådan är det majoriteten pojkar som leker olika konstruktionslekar med hjälp av material från förrådet.

Lila – Det lila området ligger lite mellan de olika avdelningarna och både yngre och äldre använder detta område i omgångar. Här finns bland annat skolans kanske populäraste klätterställning och gungor samt pressplaner. Här är det oftast de äldre eleverna som leker olika lekar vid klätterställningarna.

Svart - Det svarta området på skolgården är på delen där de yngre eleverna är mestadels. I detta område är det de fotbollsintresserade pojkarna som oftast äger området och spelar fotboll med varandra. Ibland styr de vuxna över området, då är det oftast en organiserad lek på fritids. I detta område är även de äldre eleverna ibland. De är aldrig på asfaltsplanen utan använder oftast grusplanen om de spelar fotboll.

Observationer av leken

F-1

Eleverna på den delen av skolgården som är för de yngre eleverna syntes ha svårt för att hitta områden för lekar, det syntes att eleverna gick och väntade dels på att pedagogerna skulle skapa förutsättningar för lek eller öppna förrådet. De områden som fanns var redan upptagna av andra elever och vissa platser var ägda av andra elever vilket gjorde att platserna tog slut och de stora ytorna fanns kvar men minimalt att göra. Pedagogerna syntes oftast vid ingången till skolan och mindre ute bland eleverna, de var heller inte så företagsamma i att förflytta sig till områden som låg längre bort från byggnaden där eleverna skulle kunna finna nya områden och lekar. Detta gjorde att eleverna ofta konkurrerade om olika platser vilket ledde till konflikter och pedagoger som vaktade snarare än agerade förebyggande och med att skapa förutsättningar.

2-5

På den andra delen av skolgården så är det väldigt tydligt att pojkarna hörs mest på skolgården. De spelar oftast pressi med varandra och en del få flickor är med i sammanhangen. I leken syntes det att flertalet elever har svårt med regler och samspel vilket resulterar i konflikter mellan pojkarna. Flickorna är de som mest använder förrådet och materialet för att skapa olika lekar tillsammans, oftast fantasilekar av olika slag inspirerade av andra lekar. På denna del av skolgården finns det bra möjligheter till att gå undan och hitta egna platser att leka på vilket gör att eleverna inte konkurrerar på samma sätt med varandra förutom på pressi planerna. Skogen används endast om de vuxna tillåter eleverna att gå in dit och då ska även en vuxen finnas på plats i skogen. Pedagogerna arbetar på ungefär samma sätt som på den andra avdelningen där pedagogerna mest håller sig till ingången och håller koll på vilka som ska gå hem. Få interagerar med eleverna förutom vid pressiplanerna vilket gör att eleverna klarar sig själva i lekar på gott och ont. På denna del av skolgården behöver inte pedagogerna på samma sätt skapa lekar och förutsättningar för lek då eleverna själva hittar sammanhang och platser för lek på skolgården.

Bilaga 3

Intervjuguide

1. På vilka platser i utemiljön leker eleverna mest aktivt?
2. Ser du någon skillnad på pojkars och flickors lek, och plats?
3. Hur arbetar ni för att främja leken?
4. Hur arbetar ni för att utveckla utemiljön?
5. Vilka hinder ser du med utemiljön?
6. Vilka möjligheter ser du med utemiljön?
7. Vilken typ av stöttning får ni från rektorn för att främja utemiljön?